

Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılar ile İttifakı'na Dair

Vedat Turgut*

The Origin of Umur Bey and Lala Şahin Pasha in the Light of Endowment Documents

Abstract ■ Of the many important subjects handled by contemporary researchers, two most interesting are the identity of Governor Umur and the question as to whether at Bolu, which lies at the edge of Kastamonu, there was a principality named after him. Contemporary Byzantine and Eastern sources provide relatively consistent information regarding these issues. Still, certain differences between sources and modern scholars' interpretations of them make it almost impossible to find a solution. Pachymeres, the Byzantine historian, who is the first to mention the Amourioi family, also conveys Osman Gazi's first appearance in history together with the account of this family. Until recently, prosopographers believed that Amourius and Yavlak Arslan were the same person. However, newly uncovered documents, as revealed in this study, correct misconceptions about the origins of Lala Şahin Pasha, which suggest the Kayı tribe. Endowment documents that assign Umur Bey and Lala Şahin a common ancestry, suggest a contingent linkage between this lineage and Kıpçak, or possibly, Mongol ancestry.

Keywords: Osman Gazi, Umur Bey, Lala Şahin Pasha, Cakü, Süleyman Bey Kiroğlu, Bolu, Sakarya River.

Kastamonu'nun ucu olarak Bolu'da Umur Bey'in adı ile anılan bir beylik merkezinin var olup olmadığı ve Umur Bey'in kimliği konusu pek çok araştırmacı tarafından ele alınan önemli konular arasında yer almaktadır. Bu konuda muasır Bizans ve doğu kaynakları birbirine yakın bilgiler vermektedir. Ancak verilen

---

* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi. Çalışmaya yaptıkları katkılardan dolayı kıymetli hocalarım Prof. Dr. Azmi Özcan, Prof. Dr. Feridun M. Emecen ve VAKAR'a çok teşekkür ederim.

bilgilerdeki bazı farklılıklar, modern araştırmacıların yorumlarıyla olayları için içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Osman Gazi'den ve Amourioi ailesinden ilk bahseden Bizanslı tarihçi Pachymeres, Osman Gazi'nin ortaya çıkışını bu aileyle beraber ele alır¹. Osman'ın ortaya çıkışından önce Bizans kronikçisi tarafından kaleme alınan dikkat çekici bazı bilgiler bu noktada önemlidir. Pachymeres, İstanbul'u Latinlerin elinden alan İznik'in küçük yaştaki imparatorunun naibi Paleologos'un VIII. Mihail (1259-1282) olarak tahta geçtikten sonra, kardeşi Maria'yı eş olarak Hülagü ile evlendirerek uçlardaki Türklere karşı kendini emniyet altına alma siyaseti güttüğünü, ancak Hülagü'nün ölümü üzerine prensesin Hülagü oğlu Abaka ile evlendiğini belirtir. VIII. Mihail, Anadolu'daki topraklarını korumak için Sakarya'nın doğusunda ağaç gövdelerinden yapılmış tahkimatlar yaptırmış, oğlu Andronikos'u da Aydın havâlisine göndererek orada savunma tedbirleri almasını istemiştir. Fakat bu savunma önlemleri bir işe yaramayacak, Ali Bey ve Osman Gazi Sakarya, Menteşe Bey ve Sasan Bey ise Menderes havâlisinde yaptıkları gaza faaliyetleri ile açığa mahkûm ettikleri şehirleri fethedeceklerdir².

Kastamonu Emirleri, İlhanlılar nezdinde büyük itibara sahip olup, XIII. yüzyılın sonlarındaki Selçuklu tahtı için yapılan kavgalarda önemli roller üstlenmişlerdir. Yavlak Arslan, Sultan II. Mesud'un tahta çıkmasında önemli hizmetlerde bulunmuş, hatta Onu bizzat İlhanlı merkezine götürmüştür. Muasır kaynaklardan Pachymeres, Kastamonu'da ayaklanmaya sebep olan kişiyi Melik Masur, onun tarafından öldürülen Paflagonya Emiri'ni ise Amurius olarak takdim etmektedir. Burada Bolu'da birçok vakıf kurmuş olan Umur Bey'e işaret edildiği muhakkaktır. Nitekim, Gregoras, beylikler dünyasına dair verdiği malûmatta "*Sakarya nebrinden Paflagonya'ya kadar olan coğrafi bölgenin Amourius oğullarının hakimiyetinde*" olduğunu belirtmektedir. Bu dönemde Yavlak Arslan'dan sonra başa geçen oğlu Nasıreddin Mahmud Bey ve kardeşi Ali Bey'in Kastamonu'daki hâkimiyetlerini sürdüremedikleri ve Şemseddin Yaman Candar'ın Eflugân tarafından kalkarak şehri ele geçirmesiyle Çobanoğulları devrinin sona erdiği anlaşılmaktadır³.

- 1 E. Zachariadou, "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amouroi" Ailesi", çev. Z. G. Öden, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, İzmir 2001, s. 225-237; H. İncalcık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul 2010, s. 32. İncalcık tarafından bu Emir Çoban'a izafeten "Emiroğulları" olarak algılanmış, Köprülü ise doğru bir tesbitle bunun Umur Bey olduğunu belirlemiştir.
- 2 Z. G. Öden, "Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara, 12-16 Eylül 1994, s. 593; G. Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, (Çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul 2009, s. 38.
- 3 Y. Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği*, Ankara 1988, s. 36-49; M. H. Yınanç,

Pachymeres'te bahsedilen Osman Bey'in Çobanoğulları-Umuroğulları ile olan münasebetinin tarih aralığı, Zachariadou tarafından 1290-1293 yılları olarak tahmin edilmiştir⁴. Pachymeres'in "*Melik Masur ve Amouroi*" hakkında verdiği bilgiler, muasır Selçuklu kaynağı Aksarayî, İbn Bibî ve Yazıcızâde gibi Selçuklu tarihleri tarafından aydınlatılmaktadır. İbn Bibî, El-Ömerî ve İbn Batuta da anlatıklarıyla durumun netleşmesine katkıda bulunmuşlardır. Amourioi'nin, Muzafferrüddin Yavlak Arslan olduğu konusunda hemfikir olan araştırmacılar, onun ölüm şekli konusundaki birbirine zıt iki rivâyeti açıklayamazlar. Birinci rivâyete göre, Anadolu umumi valisi Keyhâtü, Karaman, Eşref ve Menteşe beylerini ezerken, Kastamonu bölgesine Göktaç, Anıt ve Giray kumandasındaki küçük bir Moğol kuvvetinin başında Sultan II. Keykâvus'un oğlu II. Mesud'u göndermiş ve bu kuvvetler Ferâmürz/Keyümers ya da II. Kılıçarslan ve Yavlak Arslan'ın baskınına uğramışlardır. II. Mesud ve bazı emirlerin esir düşmesiyle sonuçlanan savaşın ilk safhasından sonra Giray'ın mukâbil baskını sonucu Mesud ve emirler kurtularak Osmancık'a çekilmişler, Yavlak Arslan ise savaş sırasında şehid düşmüştür. Burada II. Mesud'un tahta çıkmasında önemli rolü bulunan Yavlak Arslan'ın taraf değiştirdiği anlaşılmaktadır ki doğrusu da budur. Diğer rivâyete göre ise, Sultan II. Keykâvus'un oğulları arasındaki taht mücadeleleri sırasında Kılıçarslan, Kastamonu'daki Türkmenleri etrafında toplarken kardeşinin tarafını tutan Muzaffereddin Yavlak Arslan'ı öldürmüştü, kendisi de Yavlak Arslan'ın oğlu olduğu sanılan Ali tarafından katledilmiştir. Amourius'un ilk rivâyette Mesud'a karşı çarpışma sırasında, ikinci rivâyette ise Ferâmürz/Keyümers/Kılıçarslan'a karşı koymanın mümkün olmadığını görüp hediyeler sunmasına rağmen şehzâde tarafından affedilmeyerek ailesiyle beraber öldürüldüğü anlaşılmaktadır⁵.

Tarihi kaynaklarda yer alan bu karışıklığın, konu hakkında araştırma yapan araştırmacıların bulgularına nasıl yansdığına bakalım: Köprülü, daha ilk Selçuklu fütuhâtı esnasında Anadolu'ya gelen Kayı Oğuzları'nın küçük bir kısmının XIII.

"Anadolu Selçukîler Tarihine Ait Bazı Kaynaklar", *III. Türk Tarih Kongresi Zabıtları*, Ankara 1940, s. 96; G. Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İ. B. Barlas, İstanbul 2009, s. 72-75, 94-95, 106-107; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, Çev. O. Ş. Gökyay, Ankara 1999, s. 17.

4 E. Zachariadou, "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amouroi" Ailesi", Çev. Zerrin Günal Öden, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, İzmir 2001, s. 230; makalenin orijinali için bkz. Zachariadou, "Pachymeres on the "Amourioi" of Kastamonu", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 3, Oxford 1977, s. 57-70.

5 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1998, s. 612-613; Z. G. Öden, "Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara, 12-16 Eylül 1994, s. 589-594; K. Z. Taş, "Kuzeybatı Anadolu'da Az Bilinen Bir Beylik: Umuroğulları", *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara, 12-16 Eylül 1994, s. 595-603.

yüzyıl sonlarında Anadolu'nun kuzey-batısındaki Bizans hududunda yaşadıklarını ve bunların Paflagonya⁶ merkezli beyliğin başında bulunan Umur Bey'in maiyetinde Bizans hududuna akınlar yaptıklarından bahsederken, bahsi geçen Umur Bey'in Germiyanogulları ile akrabalık ilişkisi bulunan Aydınoglu Mehmed Bey'in oğlu Umur Bey olabileceğini, Germiyanlılara ait bir kitabedeki kayıttan hareketle tahmin eder⁷. Ancak aşağıda ele alınacağı vecihle Umuroğlu Şahin Bey'e (Lala) ait bir vakfiye kaydında babasının adının Abdulmûin olarak kaydedilmiş olması, bu tahmini zayıflatmaktadır. Osman Turan, Ereğli üzerinden İstanbul'a kaçan Selçuklu şehzâdesinin II. Alaüddin Keykûbad'ın babası Ferâmürz⁸, Z. V. Togan ve Yaşar Yücel ise, Rükneddin Kılıçarslan Keyümers olduğunu belirtirler⁹. Zeki Velidi Togan, Zachariadou'dan çok önce Amourius'un Emir kelimesinin Oğuzca söyleniş şeklinin Bizanslılarca algılanışı olduğunu, bundan murad edilenin ise Yavlak Arslan olması gerektiğini yazmıştır¹⁰. Paul Wittek de "Masur" isminin, Geyümers'in tahrif edilmiş bir şekli olabileceğini ileri sürmüştür¹¹. Wittek, El-Ömeri'de Göynükhisarı beyi olarak geçen şahsı "*Umurhan*", Togan ise, "*Emir Cakü*" olarak okumuş ve bu kişinin isminden dolayı bir Moğol olabileceğini tahmin etmiştir. Bununla beraber, O da Yavlak Arslan ile Umur Bey'in aynı kişi olduğu yanlışlığına düşmüştür. Wittek ise, Umur Bey ile Yavlak Arslan'ın "farklı kişiler" olabileceklerini muğlak ifadelerle ortaya koymuştur. Zachariadou, "Amourioi"nin Yavlak Arslan'ın diğer adı veya unvanı olduğunu, oğlu Ali'nin Mesothynia bölgesini tahrib ederken bu mertebeye yükseldiğini dolayısıyla, "*Amourioi*"nin isimden ziyâde bir unvan olduğu görüşünü beyan eder. Zachariadou, Pachymeres'te "Masour" olarak gösterilen şehzâdenin genel kabul edilen "Mesud" şeklindeki tevlinin yerine "Mansur" adında II. Keykâvus'un şimdiki kadar bilinmeyen bir oğluna¹² izâfe edilebileceğini de savunur¹³. Babasının ve kardeşlerinin intikamını almak için

6 Bu değerlendirme yanlış olmalıdır, çünkü Umur Bey'in etkili olduğu bölge sadece Bolu bölgesi ile sınırlıydı ve Kastamonu'da Emir Çoban'ın temellerini attığı beylik hüküm sürmekteydi.

7 M. F. Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 1991, s. 37, 103.

8 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 613.

9 Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981, s. 325; Y. Yücel, ...*Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 46-47.

10 Y. Yücel, ...*Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, Ankara 1980, s. 46-47.

11 P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, Ankara 1986, s. 17-18, 20-22.

12 İzzeddin Keykâvus II.'nin çok sayıda oğlunun olduğu bilinmektedir. Ancak, Mansur adında yeni bir oğul önerisine tek dayanak noktası olan Pachymeres'te Masour şeklinde geçmektedir.

13 E. Zachariadou, "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amourioi" Ailesi", s. 225-237; Zachariadou, "Pachymeres on the "Amourioi" of Kastamonu", s. 57-70; G. Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 72-75, 94-95, 106-107.

onu öldüren Ali Amourius da öldürdüğü Selçuklu şehzâdesi gibi bir süre kardeşi Nasıreddin ile beraber İstanbul'da rehin kalmışlardır. Bunların dışında konuyla ilgili olarak Z. G. Öden, Bolu bölgesinde hüküm sürmüş olan beyliğe “*Umurhan Beyliği*” yerine “*Umuroğulları Beyliği*” denmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁴. Bu aşğıda ele alınacağı üzere Togan'ın açıklaması ışığında gayet doğru bir düşüncedir. Ancak o da Umuroğulları'nın Çobanoğulları'nın bir devamı olduğunu düşünmektedir¹⁵. K. Z. Taş, tahrir defterlerinde görmüş olduğu vakıf kayıtlarını Yavlak Arslan'a bağlarken, Şahin Bey üzerinde hiç durmamıştır. Halbuki vakfiyelerden yola çıkan F. Uçar, Bolu'da vakıf kuran Şahin Bey'in Lala Şahin Paşa olduğunu tesbit etmiştir. Fakat o da, tahrir defterlerini görmediğinden Şahin Paşa'yı Umur Bey ile ilişkilendirmemiştir¹⁶.

Kaynaklardan net olarak ortaya çıkan tabloya göre; El-Ömerî'de Cakü olarak verilen Umur'un Pachymeres'in eserinde çocuklarıyla beraber, Ferâmürz/Keyümers/II.Kılıçarslan tarafından ortadan kaldırıldığı, bu katliamdan kurtulan oğlu Ali'nin de intikam için şehzâdeyi atından düşürerek öldürdüğü anlaşılmaktadır. İstanbul'da hapsedilen III. Alaüddin Keykubâd'ın, Baldu İsyanı'na katıldığı gerekçesiyle sürgüne gönderilen Mesud'un yerine 1298'de Selçuklu tahtına geçmesinden sonra Osman Gazi'nin kudreti ve fetihlerinin arttığı söylenebilir. Amourius'un ortadan kaldırılmasının ardından oğlu Ali, babası ve kardeşlerinin kâtili Selçuklu şehzâdesinden intikâmını aldıktan sonra, Bizans sınırında başladığı gaza faaliyetlerine ara verdiği sırada, Bapheus Savaşı'nın hemen öncesinde meydana çıkan Osman Gazi'nin etrafında pek çok gazinin¹⁷ toplandığını müşahade etti. Uzaklardan gelenlerin bu işten kârlı çıkacak olmasını kıskanan Ali Bey, harekete geçmekten çekinme de bir süre beklemeyi uygun gördü¹⁸.

Ali Bey'in babası Umur Bey'in tarihi kimliğini ortaya koymada Osmanlı kayıtları yeni veriler sunmaktadır. Vesikalara göre, Umur Bey'in oğullarından Şahin Bey de Osmanlı Devleti'nin üçüncü sultanı olan Murad'a lala olmadan evvel

14 Z. G. Öden, “Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler”, s. 589.

15 El-Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr fi Memâlikü'l-Emsâr*, thk. Kamil Süleyman El-Cübürî, Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 2010, s. 233; Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 317-325; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*, s. 17-18, 20-22.

16 K. Z. Taş, “Kuzeybatı Anadolu'da Az Bilinen Bir Beylik: Umuroğulları”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, II, Ankara, 12-16 Eylül 1994, s. 595-605; F. Uçar, *Osmanlı Döneminde Bolu'da Paşa Vakıfları*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 50-59.

17 Menderes (Meandre) bölgesinden bile katılanlar vardı.

18 G. Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 72-77.

Bolu'daki ata topraklarında faaliyet gösteren önemli bir lider konumundadır¹⁹. Bolu Sancağı'na ait evkaf defteri incelendiğinde²⁰ Umur Bey tarafından Şeyh Hasan Zaviyesi'ne ve İshakoğulları'na vakıflar tahsis edildiği görülmektedir²¹. Bazı belgelerde İzzeddin lakabıyla anılan Umur Bey tarafından Gerede'de Yusuf Fakih'e küçük bir vakıf tahsis edildiği tesbit edilmiştir²². Umur Bey ile ilgili kayıtlar sadece bundan ibaret değildir. Birçok vakıf kaydında “Umuroğlu” yada “Umuroğlu Şahin Bey” şeklinde geçen ifadeler, son derece önemlidir. Umur Bey oğlu Şahin Bey'in Bolu'daki Alpagud²³ Köyü'nde bina ettirdiği zaviyesi için adı geçen köyü vakfettiği

19 “İlk Osmanlı beylerbeyi” olarak tanınan Lala Şahin'in Rumeli'deki faaliyetleriyle ilgili olarak Osmanlı kaynaklarında verilen bilgilerde bazı karışıklıklar vardır. Bilinen ilk görevi Orhan Bey'in oğlu Murad'ın lalası olmasıdır. Şehzâde Murad'ın yanında İzmit ve Bursa'da bulunan Lala Şahin, Şehzâde Süleyman'ın âni ölümü üzerine Rumeli yakasındaki fetihleri sürdürmek amacıyla Orhan Bey tarafından Şehzâde Murad ile birlikte Gelibolu'ya gönderildi. Çorlu, Lüleburgaz ve civar kalelerin fethinde önemli rol oynadıktan sonra H. 762 (M. 1361) yılında Edirne'nin fethini sağladı. Orhan Gazi'nin ölmesi üzerine Rumeli'deki kuvvetlerin idaresini beylerbeyi sıfatıyla üzerine alan Şahin Bey, Hacı İlbeyi ve Evrenos Bey ile birlikte Rumeli'deki fetihleri hızlandırdı. Yeni Zağra, Eski Zağra ve Filibe'yi fetheden Şahin Paşa, Sofya'ya doğru ilerledi. H. 772 (M. 1370-71) yılında İhtiman ve Samakov'u ele geçiren Lala Şahin Paşa'nın bu faaliyetleri, Köstendil'deki Bulgar Çarı'nın Osmanlılara yakınlaşmasına yol açtı. 1371'deki Çirmen zaferinde önemli rol oynayan Şahin Bey, sonrasında Vezir-i Âzam Candarlı Hayreddin Paşa'nın maiyetinde Makedonya fütûhatına katılarak Kabağağaç, Kavala, Drama, Zihne ve Serez'in alınmasını sağladı. Şahin Bey'in Niş fethinden hemen sonra H. 788 (M. 1386) baharındaki Karaman seferinden önce vefat ettiği sanılmaktadır. Kirmastı'daki (Mustafa Kemal Paşa) türbesinde medfûn olan Şahin Bey, Kavala Şahin (bazı Osmanlı kaynaklarında Kefalya) ile karıştırılır. Filibe'nin fethinden sonra Meriç nehri üzerine kâgir bir köprü yaptıran Lala Şahin Paşa'nın Bursa'da Bezir Han olarak bilinen bir hanı, mekteb ve medresesi vardır. Medresesi için H. 749 (M. 1348) yılında düzenlediği vakfiyesi mevcuttur. Lala Şahin Paşa, bu eserleri için Kirmastı'daki 28 dükkânla Orhan Gazi zamanında mülk edindiği köy ve meraların tamamını (sekiz köy) vakfetmiştir. Geniş bilgi için bkz. A. Özcan, “Lala Şahin Paşa”, *DİA*, 27, s. 77-78; İ. Parmaksızoğlu, “Lala Şahin Paşa”, *TA*, XXII, s. 458; *Anonim Osmanlı Kroniği*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000, s. 27-32; Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, Atsız, İstanbul, s. 39-46; Neşri, *Cihannüma*, I, F. R. Unat-M. A. Köymen, Ankara 1995, s. 193, 195 vd., 239-241; H. İnalçık, “Edirne'nin Fethi (1361)”, *Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 144-148, 156.

20 K. Z. Taş, *Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı*, (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993. Ancak Taş, Umur Bey'in oğlu Şahin Bey'in Lala Şahin Paşa ile irtibatını kurmamıştır.

21 TADB. TTD. EV. 547, v. 204a, 205b-206a,

22 TADB. TTD. EV. 547, v. 61a.

23 Alpagud, Mülk-i merdüm kâbilinden olan bir çeşit arazi olup, bir kısmı divana, diğerlerinin ise sahiplerine ait olduğu belirtilen araziler için kullanılan Moğolca bir kelimedir. Aynı zamanda bu kelime muvazzaf manasına da gelmektedir. Bu, Togan'ın Emir Cakü olarak okuduğu kişinin

tesbit edilmektedir. Söz konusu vakıf kaydı, Bolu'da kaydedilen Süleyman Paşa Vakfı'ndan sonraki en yüksek gelirli vakıf durumundadır²⁴. Şahin Bey, Bolu merkezinde bina ettirdiği Umuroğlu Medresesi için ise Kırdar Köyü'nü vakfetmiştir. Şahin Bey'in bu vakfını Süleyman Paşa, Gazi Murad Hüdavendigâr ve Bayezid Han mukarrer tutmuştur²⁵. Şahin Bey, bundan başka sancak dahilinde pek çok temlikte bulunmuştur²⁶. "Umuroğulları" başlığı altında da on tane vakıf kaydı tesbit edilmiştir²⁷. Şahin Bey oğlu ile beraber "*Gazi Hüdâvendigâr ruhu için*" vakıf yapan Süleyman Paşa'nın Candarlı Kötürüm Bayezid'in oğlu olan II. Süleyman Paşa olması kuvvetle muhtemeldir. Kocaeli Sancağı'nda Aydınoğlu İsa Bey'in de "*Gazi Hüdâvendigâr ruhu için*" vakıf kurması oldukça ilgi çekicidir²⁸. Konrapa'ya bağlı Mengencük'te Umur Bey'in diğer oğlu Nusret Bey'in bânisi olduğu zaviye için vakfedilen yerlerden vakıf adına 1552 akçe hâsıl sağlandığı anlaşılmaktadır ki ailenin diğer bir kolunu göstermesi bakımından son derece önemlidir²⁹. Nusret Bey'in adına Orhan Bey'in subaşı Ferzende'ye H. 749 (M. 1348) tarihinde yaptığı temliknamesinin şahitler bölümünde de rastlanır³⁰ ki Umuroğulları'nın Osmanlı umerası olarak çok erken dönemlerde nasıl Osmanlılaştığını göstermektedir. Çankırı'da bir medresenin bânisi olarak karşımıza çıkan Nusret Paşa'nın bu Nusret Bey ile aynı kişi olup olmadığı kesin olarak tesbit edilememektedir. Bununla beraber, Umuroğulları'nın Sakarya Nehri'nden Paflagonya'ya kadar olan yerlere hâkim olduğu bilgisi hatırlandığında XVI. Yüzyılda Çankırı Sancağı içinde yer alan Çerkeş'de Şahin Bey ve oğulları tarafından yapılan vakıf kayıtlarını da bu aileye bağlama ihtimali vardır. Buna göre; Şahin Bey'in Mehmet Bey'in yanısıra Dursun Bey ve Sinan Yakut adında iki oğlu daha vardır. Sinan Yakut'un ise Şahin Bey, Üveys Bey, Bayezid Bey, Kasım Bey ve Mehmed Bey adlarında beş oğlu tes-

---

Moğol olduğu yönündeki tahminini akla getirmektedir. Bkz. Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 285-288.

24 TADB. TTD. EV. 547, v. 4a-5b.

25 TADB. TTD. EV. 547, v. 12a-15a.

26 TADB. TTD. EV. 547, v. 15a, 26a, 38a, 58b-59a, 60b, 62b, 64a, 65b, 75a, 85b, 87a, 211b, 221b, 227a.

27 TADB. TTD. EV. 547, v. 80b, 82a, 193b, 195b, 215a, 217a, 218b-219a, 220a-b, 222b-223a, 225a.

28 TADB. TTD. EV. 579, v. 141b; Vedat Turgut, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet", *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, I. Uluslararası Gazi Akçakoca Sempozyumu Bildirileri*, Kocaeli, 2013, s. 413.

29 TADB. TTD. EV. 547, v. 223b-224b.

30 F. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul, 2012, s. 297vd.; H. İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 76.

bit edilmiştir. Ancak vakıf kayıtlarından Sinan Yakut'un evladının XVI. Yüzyılın sonuna gelindiğinde münkarız olduğu, yani soyundan kimsenin kalmadığı anlaşılmaktadır³¹. Sinan Yakut'un neslinin kesilmesinden sonra Çerkeş'e bağlı Çalıcaviran Köyü'nün önce medrese vakfına verildiği ancak sonra padişah hassına ilhak olduğu belirtilmektedir. Amasya'da Yakutiye Mahallesi'ne adını veren Sinaneddin Yakut Paşa³²'nin da Çankırı'daki Sinan Yakut ile aynı kişi olduğu düşünülebilir. Çünkü iki şahıs da aynı dönemde yaşamışlardır. Ancak Hüseyin Hüsameddin, Sinaneddin Yakut'un Hacı Kutluşahzâde Süleyman Şah'ın oğlu olduğunu kaynak belirtmeksizin beyan eder³³.

31 TADB. TTD. EV. 578, v. 94a-95a, 96a-97a, 102a-103a. Çerkeş Nahiyesi'ne bağlı Haliceviran Köyü'nü evlatlık olarak vakfeden Sinan Yakut'un bu vakıf köyünde 95 hane ve 54 mücerreden müteşekkil 149 nefer mütemekkin olarak kaydedilmiş olup, 6103 akçe hâsil tesbit edilmiştir. Vakıf köyün Sinan Yakut evlâdının münkarız olmasından sonra Medrese Vakfı'na bi'l-ahere Havass-ı Hümayun'a zammolunduğu anlaşılmaktadır. Sinan Yakut'un Kurşunlu'ya bağlı Beyköy'de imamete meşrut 360 akçelik bir çiftlik vakfettiği de anlaşılmaktadır. Sina Yakut evlâdından Üveys Bey'in de Çerkeş'e bağlı Yukarı Kadiözü'nde 360 akçelik bir çiftlik yeri Musa Fakih oğlu Ahmed Fakih'e vakfettiği görülmektedir. Sinan Yakut oğlu Şahin Bey, Çerkeş'de 360 akçe hâsılı olan bir çiftlik yeri imamete vakfetmiştir. Sinan Yakut'un diğer oğlu Bayezid Bey, Haliceviran'da 120 akçe hâsıllı bir çiftlik yeri Gökçehale'ye vakfettiği görülmektedir. Sinan Yakut oğlu Mehmed Bey'in Çerkeş'e bağlı Dikmen Köyü'nde 360 akçelik bir çiftliği Elvan'a ve Kurşunlu'ya bağlı Yazır Köyü'nde 150 akçe hâsıllı bir çiftlik yeri ise Oruç'a vakfetmiştir. Bundan başka Sinan Yakut oğullarının Çerkeş'e bağlı Ovacık köyü'ndeki 120 akçe hâsıllı Kurd Çiftliğini Şeyh Musa'ya, Kurşunlu'ya bağlı Kızılca Köyü'nde 120 akçelik bir çiftlik yeri Şeyh Durmuş'a vakfettiği tesbit edilmiştir. Lala Şahin'in diğer oğlu olduğu sanılan Dursun Bey ise, Çankırı'da 100 akçe hâsılı bulunan bir çiftliği Mehmed v. Hacı Ahmed'e vakfetmiştir.

32 Amasya'da Olcaytu Han'ın eşi Yıldız Hatun adına yaptırılan Darüş-Şifa'nın bulunduğu mahalde müteaddid oda, mutfak ve fırından müteşekkil bina edilen Yakutiye İmareti için şehir içindeki bedesten, Emiş bostanı, Kilise bahçesi, Mevleviler Zaviyesi kurbunda bedesten, Keçi bağı, Kalayut mevkiinde iki pare yer, Tuğur Bey yeri ve Çelebiler hamamının yarısı ile Tokat'ın Kazabad Nahiyesi'ne bağlı Timurne, Farno, Çamurcu, Olacatu, Şıraobası, Balıkpazarı ve Ermeniobası, Amasya'nın Argoma Nahiyesi'ne bağlı Salurcu ve Çakallar; Akdağ'a bağlı Aluçobacığı ve Adacık ve Güldikilenabad'a bağlı Bağlakun köylerinin gelirleri vakfedilmiştir. Mütevellî nasbedilen Sücaeddin Süleyman bin Abdullah'ın yerine Pir Müeyyed bin Şeyh Ali bin Siyavuş atanmıştır. Bkz. H. Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I, İstanbul, 1330, s. 174; III, s. 162-163; A. Gürbüz, *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 236-237; VGMA, 608/23. Mücedded Anadolu, s. 388, sıra: 334; TADB. TTD. EV. 583, v. 76b-77a, 92a; BOA. TD. EV. 387, s. 363, 378, 382; TADB. TD. 26, v. 20b, 61a, 89a. Pir Müeyyed'in atasının Şeyh İshak Kazerüni'ye damat olduğu görüşü hakkında bkz. Hasan Aksoy, "Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi", *DİA*, 31, s. 485-486.

33 H. Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I, İstanbul, 1330, s. 174.

Yukarıda da değinildiği üzere, Murad Hüdâvendigâr'ın ilk dönemlerinde son derece etkin siyasi ve askeri faaliyetler içerisinde olan Şahin Bey'in (Lala Şahin Paşa)³⁴, vakfiyelerinde baba isimlerinin farklı olmasından dolayı (İzzeddin ve Abdulmûin) bugüne kadar Kirmastı ve Bolu'da vakıf kuran iki ayrı şahsiyet olarak algılanmış ve Abdulmûin kaydından dolayı devşirme kökenli olduğu sanılmıştır. Onun hakkında bilgi edinilebilen en eski tarihli vesika, H. 749/M. 1348 tarihli vakfiye kaydı olup, burada babasının adının Abdu'l-Mûin olduğu ve kendisinin de Mehmed Paşa adında bir oğlunun bulunduğu anlaşılmaktadır³⁵. Burada baba adının "Abdulmûin" olarak kaydedilmesi, Köse Miha'lden çok daha önce ihtida etmiş olan büyük bir gazi ailenin, Sakarya nehrinin doğusunda bir uc beyliği teşkil ettikten sonra, Osmanlılara tabi olduklarını düşündürür. Aynı defterde mukayyed olan H. 845/M. 1442 tarihli diğer bir vakfiyeden ise, Mehmed Paşa'nın da Hamza Bey, Bali Bey ve Musa Bey adında üç evladının olduğu ve bunlardan Hamza Bey'in

34 Bkz. Dipnot 20.

35 VGMA. Defter: 732, Sayfa: 74, sıra: 59; Şahin Paşa, Bursa Kalesi dahilinde bina ettirdiği medrese, Kirmastı'daki mescid ve camii ile karşısındaki zaviyesi için Kirmastı'da 28 bab dükkânın icâresini ve Sultan Orhan tarafından temlik edilen Kirmastı kasabası, Çödre, Uçbeyi, Behram, Çölmekçi, Gödelü, Atevi, Yenice ve Üçerler karyelerinin gelirlerini vakfetmiştir. Elde edilen hâsıllattan medresenin müderrisine yevmi 8 dirhem ve senevi 27 müd buğday, talebesine ise yevmi üçer dirhem verilmesini, müderrisin ifadeye kâdir ve âlim olmasını ve tatil günlerinden başka günlerde özü bulunmadıkça dersi terk etmemesini, dersi terk ettiği günün vazifesinin verilmemesini, Cami imamına yevmi üç dirhem ve senevi altı müd buğday, hatibine yevmi iki dirhem ve altı müd buğday, müezzinine yevmi bir dirhem ve senevi dört müd buğday, kilerciyeye yevmi bir dirhem ve senevi üç müd buğday, kâtibine yevmi üç dirhem, senevi altı müd buğday ve altı müd arpa, kayyim, ferraş ve bevvab olup camiin چراغlarını yakma, söndürme vesair hizmetlerini eda eden kimseye yevmi bir dirhem ve senevi iki müd buğday, vekil harca yevmi bir dirhem, zaviyenin yemek ve ekmeğini pişiren aşçıya yevmi bir dirhem ve senevi dört müd buğday verilmesini, Cuma günü namazdan evvel Kur'an okuyan yedi nefer cüzhandan her birine yevmi birer dirhem ve vâkıfın türbesinde hergün Kur'an'dan birer cüz okuyan 15 hafızdan her birine yevmi birer dirhem verilmesini, hububat, bostan ve bağların câbisine yevmi bir dirhem, akar ve rüsûmun câbisine ambar hizmetini ifâ etmek üzere yevmi bir dirhem ve senevi üç müd buğday ve altı müd arpa verilmesini ve mütevelliyeye mahsulâtın öşrünü şart kıldığı anlaşılmaktadır. Zaviyede her gün pişecek et için yevmi yedi dirhem, tuz için senevi 450 dirhem, soğan, nohud, biber, maydanoz ve emsali taam levâzımı için senevi bin dirhem, pirinç ve yağ için senevi 6000 dirhem, ekmek için senevi 36 müd buğday unu sarf olunmasını şart koşan vâkıf, zikrolunan masraflardan artanının ihtiyaç halinde evkafının tamir ve termimine sarf edilmesini de ayrıca şarta bağlamıştır. Vakfın tevliyetinin sağ oldukça kendi nefesine, sonra büyük oğlu Mehmet Paşa'ya sonra onun iki oğlu Bâli Bey ve Hamza Bey'e meşrûat bulunduğu anlaşılmaktadır. Evkafın nezareti dahi evlada bırakılmış olup, nezaret ciheti için yevmi beş dirhem tayin edilmiştir.

vakıflara mütevellî nasbedildiği tesbit edilmektedir³⁶. Hamza Bey, Kirmastı³⁷'da ayrıca bir zaviye bina ettirmiş olup, zaviyesi için Kıraçlar Köyünün yanısıra üç adet dükkân, iki mülk değirmen ve oğlu Mehmed Çelebi de 12.000 akçe nakit vakfetmiştir. Hamza Bey'den sonra tevliyet Hacı Mehmed ve Pazarlu'ya geçmiş olup, Pazarlu'nun da Murad Bey adında bir oğlunun olduğu anlaşılmaktadır³⁸. Arapça kaleme alınan vakfiye, Görele'ye bağlı Yenice Köyü'nün gelirlerinin vakfedildiğini gösterir³⁹. Mehmed Bey'in diğer oğlu Musa Bey'in ise, Görele nefsinin

36 VGMA. Defter: 732, Sayfa: 76, sıra: 60.

37 Şahin Paşa'nın, İznik Kuşatması sırasında ele geçirdiği ganimet ile vakfiyeye göre Bursa ve Kirmastı'da yaptırdığı külliyesine vakfettiği Kirmastı ve bağlı köylerde meskûn bulunan 168 hane ve 74 mücerredten müteşekkil 242 neferden 42.034 akçe sağlandığı anlaşılmaktadır. Evvelen Şahin Bey'in elinde olan Kapakçı, Yenice ve Ada köylerinin daha sonra Onun elinden alınıp Danişendoğlu İmamzâde Halil'in oğlu Koca Nizamüddin Mehmed Paşa'ya verildiği belirtilmektedir. Mehmed Paşa'nın cami, imaret ve zaviyesine vakfedilen bu köylerin tevliyeti Mahmud Çelebi oğlu Süleyman Çelebi ve Süleyman Çelebi oğlu Osman Bey'e intikal etmiştir. Bkz. BOA. TTD. EV. 453, v. 32a-40a. XVI. Yüzyılın sonunda ise Bali Bey ve Hamza Bey'den sonra Hamza Bey'in oğlu Mehmed tasarruf ettiği vakfin tevliyeti Hacı Mehmed, Pazarlu ve Sefa nam kimselere ve bunların fevt olmasıyla da yarısı Pazarlu ve diğer yarısı ise Hacı Mehmed ve Sefa evladına geçmiştir. Şahin Bey'in Mehmed Paşa kanadının da münkarız olduğu tevliyetin Kirmastı Kadızâdesi Muhiyiddin Çelebi ve Mustafa Çelebi'ye geçmesinden tahmin olunmaktadır. Kirmastı Kasabası'nın mahalle sayısı dörde çıkmış olup, bunlardan en kalabalık olanı Orta Mescid Mahallesi'dir (89 nefer). Cami Mahallesi'nde 64, Karaağaç Mahallesi'nde 53, Has Mahallesi'nde ise 51 nefer mütemekkin olarak kaydedilmiştir. Kasaba içinde sekiz hane ve üç biveden oluşan 13 neferlik bağban kâfirine artık rastlanmamış olsa da eski defter mucebince yine de kaydedildikleri, vakıf gılmanı olarak da 13 neferden 12 müd hinta ve üç müd şair alındığı anlaşılmaktadır. Kasabada bulunan 15 bab dükkândan 3018, kasab dükkânından 1440, hamamdan 4640, pazar zemininden 440 ve dükkân zemininden ise 480 akçe olmak üzere, şehir içinden vakıf adına sağlanan hâsıl 17.753 akçeyi bulmaktadır. Kasabaya bağlı olan Atevi ve Yeniceköy de mahallelere ayrılmış olup, Hamza Bey Mahallesi'nde 53, Hacı Süleyman Ağa Mahallesi'nde 31, Abdurrahman Mescidi Mahallesi'nde 33 ve Abdî Mescidi Mahallesi'nde ise 30 nefer mütemekkin kaydedilmiştir. Bununla beraber kaydedilen nüfus defterde ikisi çift, 10'u nim, 11'i bennak ve 46'sı mücerred olmak üzere 203 nefer olarak gösterilmiştir. Çölmekçi Köyü'nde 10, Çördük Köyü'nde 53, Uçbeyi Köyü'nde 23, Behram Köyü'nde 21 ve Gödeler Köyü'nde ise üç nefer mütemekkin olarak kaydedilmiştir. Uçarlar Köyü'nün ise ahaliden hâli olduğu belirtilmiştir. Köylerin hâsılları toplu olarak kaydedilmiş olup, tesbit edilen hâsıl 23.975 akçedir. Elde edilen hâsılın 4203 akçesi mütevellîye ayrılmaktadır ki evlad hissesinin % 10 olduğu vakfiyesinde zikrolunmaktadır. Bkz. TADB. TTD. EV. 580, 168a-176a.

38 BOA. TD. EV. 453, v. 32a-37a, 38b-39b. XVI. Yüylün ilk yarısında Hamza Bey Zaviyesi'nin toplam hâsılı 14.532 akçeyi bulmaktadır.

39 TADB. TTD. EV. 579, v. 60a; VGMA, Defter: 732, Sayfa: 76, Sıra: 60. Şahin Lala oğlu Mehmet Paşa'ya ait vakfiye, besmeleden sonra Allah'a hamd ve peygamberine salât ile başlar ve Mehmed Paşa'ya temlik edilen Görele'ye bağlı Yenice Köyü'nün hudud bilgileri ile devam eder. Vakıf, bu köyde bulunan zaviyesi için köyün gelirlerini vakfetmiştir. Vakfin tevliyetini oğlu

tasarruf ettiği anlaşılmaktadır. Musa Bey'den sonra sırasıyla babadan oğula olacak şekilde Elvan, Mehmed, Mustafa ve nihayet Musa tımar tarikiyle şehir gelirlerine mutasarrıf olmuşlardır⁴⁰. Şahin Bey'in cediti konusunda şimdiye kadar kafaları karıştıran diğer kayıt da H. 795/M. 1393 tarihli vakfiyedir. Burada “Şahin Lala bin İzzeddin” şeklinde yer alan vâkıfın, Bolu'da Alpagud Köyü'ndeki Zaviyesi için kurduğu vakfın tevliyetini Mehmed Çelebi adındaki oğluna bıraktığı anlaşılmaktadır⁴¹. Bolu Sancağı Evkâf tahrir defterindeki Umur Bey oğlu Şahin Bey kaydı, durumu daha karışık hale getirmektedir. Lakin isimlerdeki benzerlikler, aslında Şahin Bey'lerin aynı kişi olduklarını düşündürmektedir. Tarihi vesikalar, beylik yapan tarihi şahsiyetlerin isimlerinin yanında belirli unvanlar taşıdıklarını göstermektedir⁴². Buna göre, “İzzeddin” isminin Umur Bey'in dini unvanını temsil ettiği; “Abdu'l-Mûin” in ise, Umur Bey'in ihtidâ etmiş bir gazi lider olduğunun göstergesi olabileceği söylenebilir⁴³. Umur'un ise Emir kelimesinin ağız değiştirmiş hali olduğuna ve aslen bir unvan olduğuna yukarıda değinilmişti.

Hamza Bey'e ve sonra Hamza Bey'in erkek evladına ve bunların inkırazından sonra vâkıfın diğer erkek evladı evladına ve zükür evlâd tamamen münkarız olduktan sonra vâkıfın kız evlâdına ve bunlar da münkarız olursa utekâsına şart kılan Mehmed Paşa, vakfın mahsulünün on sehim yapılmasını ve bu on sehimden bir sehminin mütevelliyeye ait olmasını, baki dokuz sehminin ise zaviyeye gelip giden fukaranın mesalihine sarf olunmasını şarta bağlamıştır. Buna göre her ay 100 dirhem ve bir buçuk müd buğday ve dört ölçek pirinç ve her iki bayramda, Regaib ve Berât gecelerinde taam için 200 dirhem sarf olunacak ve her sene bir sığır kesilecek ve rakabe için 400 dirhem hıfz olunacaktır. Vâkıf, zaviyede salih bir şeyhin ve beş vakit namaz kıldırarak bir imamın bulunmasını ve bunların azil ve nasblarının mütevellinin yedinde ve vazifelerinin de mütevellinin münasip gördüğü şekilde olmasını buyurmuştur. Tahrir defterine göre tevliyet Hamza Bey'in oğlu Sinan Çelebi üzerinden evlatları İzzeddin ve Bali Bey'e geçmiştir.

40 TADB. TTD. 49, v. 164b-165a, 167a; Vedat Turgut, “XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı'nda Demografik ve İktisadi Vaziyet”, s. 377.

41 VGMA. Defter: 732, Sayfa: 99, sıra: 79. Vakfiye, Hacı Bey'den (İlk Osmanlı Vezirlerinden biri olabilir) satın alındığı anlaşılan ve hudutları sarîhân belirtilen Alpagud Köyü gelirlerinin, köy dahilinde bina olunan zaviyeye vakfedildiği tesbit edilmektedir. Vakfın tevliyet ve nezaretini sağ olduğu müddetçe nefesine sonra sulbi oğlu Mehmet Çelebi bin Şahin Lala'ya sonra mezbur Mehmet Çelebi'nin zükür evladına neslen ba'de neslin ve nesli bi'l-külliyeye münkarız olursa utekâsının aslahına şart kılan vâkıf, tevliyet için hâsılın beşte birinin, nezaret içinse senede 350 dirhem ve on müd buğday ve arpa verilmesini, baki kalan gâllenin mütevellî yediyle zaviyenin mesalihine ve bu zaviyeye gelip giden fukaraya sarf olunmasını beyan etmiştir. Vakfın görevlileri arasında bir şeyh ve imama da ayrıca yer verilmiştir.

42 Umerâdan da böyle dini unvanlar kullananlara rastlanır: Çandarlı Hayreddin Halil Paşa ve Muiniddin Timurtaş Paşa gibi. Yavlak Arslan'ın unvanının ise Muzafferüddin olduğuna yukarıda değinilmişti.

43 “Abdulmûin” kaydının her zaman bir ihtida hareketini göstermeyeceği dikkate alınmalıdır. Bununla beraber, buradaki tesbit kesindir.

Bu noktada Umur Bey ve oğullarının şeceresi konusundaki bazı karışıklıkları gözden geçirmekte fayda vardır. Pachymeres'e göre Ali Bey'in de Umur Bey olarak anılmaya başladığı göz önüne alınırsa Şahin Paşa'nın babası olması daha mantıklıdır⁴⁴. Vakıf kaydında “*Şahinoğlu Mehmed veled-i Ali ve Musa*” kaydı da oldukça ilgi çekici olup, Ali Bey'in Şahin Bey'in babası olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir. Chalcocondyles'den naklen Wittek, Umur Bey'in Hasan ve Mehmed adındaki oğullarından bahsedildiğini ancak bunun asla kabul edilemeyeceğini belirtmesine rağmen, vakfiyede de görüldüğü üzere Lala Şahin Paşa'nın Mehmed Çelebi (Paşa) adında bir oğlunun olduğu dikkate alındığında, Bizans kroniğinin torunları oğul olarak kaydetmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Burada, Şahin Bey ile beraber Milanderesi'nde vakıf yapan Kara Hasan'a da dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bolu ve Çankırı sancağındaki vakıflara bakıldığında Umur Bey'in diğer oğlu olarak tesbit edilen Nusret Bey kaydı, ortaya konulan bu yeni tesbitte çok belirleyici bir delil teşkil eder. Pachymeres'te bahsedilen Noustretio'nun sanıldığı gibi Nasıreddin Mahmud Bey'i değil, bu Nusret Bey'i işaret ettiği söylenebilir. İbn Batuta⁴⁵ tarafından Şahin Bey'in heybetli bir görünüşe sahip olup, pek fazla cömert olmadığı belirtilmişse de kurduğu vakıflar, bu bilgiyi tartışmalı hale getirir. Umuroğulları'nın⁴⁶ vakıflarının gelirlerinin 100 bin akçenin üzerinde olduğu tahmin edilebilir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Harizmşah veya İlhanlı etkisi şeklinde açıklanabilecek en önemli bulgu, Umur Bey ve oğlu Lala Şahin Paşa'nın Kıpçak ya da Moğol kökenli olduklarını gösteren kayıtlar olmakla beraber, bu husus tek örnek değildir. Şahin Paşa'nın Alpagud Köyü'nü satın aldığı Hacı Bey'in ilk Osmanlı vezirlerinden olan Hacı Bey ile aynı kişi olduğu düşünüldüğünde, Osmanlıların atalarının Moğol İstilâsı önünden kaçan Kıpçak asıllı Harizmliler ile beraber Batı Anadolu'ya geldiği fikri belirginleşir. Şahin Lala nasıl Murad Hüdâvendigâr'ın hocalığını yapmışsa, oğlu Sinan Yakut da Çelebi Mehmed'in lalası olmuştur. Bundan başka, Mihallü neslinden olduğu hakkında iddialar bulunuyor olsa da Yörgüç Paşa neslinin Selçukluların son sultanı II. Mesud'un lalalığını yapan Moğol asıllı Nasıreddin Ahmed soyundan gelen Muinüddin Abdullah Atabey'e dayanma ihtimali

44 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 73-74.

45 İbn Batuta, *Seyahatnâme*, I, Haz. A. Sait Aykut, İstanbul 2000, s. 436-438.

46 Umur Bey, Lala Şahin Paşa, Nusret Bey, Lala Şahin oğlu Mehmed Paşa, Sinan Yakut, Mehmed Paşa oğlu Bali Bey ve Hamza Bey, Sinan Yakut oğulları Mehmed, Bayezid, Kasım, Şahin ve Üveys, Hamza Bey oğulları Mehmed Çelebi, Pazarlı Bey, Nusret Paşa'nın oğlu Süleyman Bey, Pazarlı Bey'in oğlu Murad Bey.

yüksektir⁴⁷. Âşıkpaşazâde'de anlatılan ve “Osman Gazi, Orhan Gazi ve Çavdar Tatarı” arasında geçen olay ise, Zeki Velidî Togan'ın verdiği bilgiler çerçevesinde ele alındığında, “İlhanlı Etkisi” eksenine ışık tutar. Âşıkpaşazâde, Osman Gazi'nin Lefke'de gidip oğlu Orhan'ı Karacahisar'da bıraktığı dönemde Tatarların Karacahisar pazarını bastığını, Eskişehir'de at nallatan Orhan'ın Oynaşhisarı mevkiinde birçok Tatarı ele geçirip babası gelene kadar tuttuğunu nakleder. Osman Gazi'nin Karacahisar'a geldikten sonra Tatarlar hakkında verdiği hüküm ilginçtir: “*Oğul! Bu komşudur, zâlimdir amma Müslümandır. Kendisine ve beğine yemin ettirelim, sonra koyuverelim de vilâyetine gitsin*”⁴⁸. Osman Gazi'nin bu tavrı, Tatarlarla Osmanlıların birbirlerine Yıldırım Bayezid Hüdâvendigâr devrine kadar güvenmelerini ve aralarında bir husumet doğmamasını sağlamış görünüyor. Togan'ın Batı Anadolu'daki Moğollara dair verdiği bilgiler bu noktada önem kazanmaktadır. Buna göre Mengü Kaan, Kirayit uruğundan olan Alıncak Noyan'ı Anadolu'ya gönderdi. Alıncak Noyan'ın idaresinde bu uruğ, Tokat yöresinde yerleşti ve daha sonra bir kısmı Alıncak'ın oğlu Kurmuş'un idaresinde kaldı. Bir kısmı ise Alıncak'ın diğer oğlu Çavdar'ın idaresinde Ankara taraflarına geldiler ve buradan Anadolu'nun batısına doğru yayıldılar. Bahsi geçen iki oğlu Müslüman olmuşlardı. Alıncak'ın bunlardan başka Arpa ve Buğday isimli iki oğlu daha vardı. Anaerkil bir topluluk olan Moğol İlhanlıların idaresini üstlenen şahısların anne ve eşlerinin genellikle

47 H. Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, I, İstanbul, 1330, s. 164, 373-374; H. Edhem, “Yörgüç Paşa ve Evladına Aid Birkaç Kitâbe”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, II, (1330), s. 537; M. Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, IV, İstanbul, 1312, s. 652; A. Gürbüz, *XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, s. 202vd; VGMA, Haremeyn 14, s. 352-355; TADB. TTD. EV. 583, v. 77a-79a, 81b-82a, 87b-89b, 92b, 102b-106a, 108a, 149b; BOA. TD. EV. 387, s. 356-361, 370, 374-376, 378, 381-382, 388-389, 681-689, 692-693; TADB. TD. 26, v. 37a, 41a, 44a, 45b, 48a, 71a, 104b, 112a, 121a, 126b, 130a, 135a, 138a, 148a, 149b, 159b, 161b, 175b, 183a, 186a-b; TADB. TD. 34, v. 25a-b, 27b, 29b, 37a-b, 45a, 46b, 58b, 64a, 75a, 81b, 82a, 93a, 100b, 103a, 106a, 107b; VGMA, Mihrimah 635, s. 149. Köprü Camii için Kedegra'ya bağlı Tahir, Esen, Kabaklı, Güvez, Gülek, Gökşe, Kavraz, Ebrem, Kocakayası'na bağlı Yenice ve Simre'ye bağlı Aydoğdu köylerinden hâsıl olan 28.825 akçe vakfedilmiştir. Gümüş Camii, daha sonra harab olduğundan Rüşdem Paşa tarafından adeta yeniden inşa edilmiştir. Yörgüç Paşa'nın Amasya'da vakıf kuran aile üyelerine bakıldığında Şahbula Hatun'un eşi, Hundi Hatun'un kızı, Mustafa Bey'in oğlu, Oruç Bey'in torunu, Hızır Paşa'nın kardeşi, Mehmed Paşa bin Hızır Paşa'nın yeğeni olduğu görülür. Atası Nasıreddin Ahmed'in de Sığırpazarı'nda yaptırdığı bir medrese kaydı vardır. Yörgüç Paşa'nın Bilecik Lefke'deki vakfin bânisi olan (Osmaneli) İsa Bey ve Bolu'da Şeyh Bedreddin adına vakıf kuran Yunus Bey adında başka oğullarının bulunduğu da anlaşılmaktadır. Bkz. V. Turgut, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme*, s. 100-102; TADB. TTD. EV. 541, v. 59a-63a; VGMA. Defter 747, s. 268/215; TADB. TTD. EV. 547, v. 16a-b.

48 Âşıkpaşazâde, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz.K. Yavuz-M. A. Y. Saraç, İstanbul, 2003, s. 80; Atsız, *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*, İstanbul, 2011, s. 36-37.

Kirayit uruğundan olmaları dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Hülagü'nün annesi ve karısı bu uruğdan olup, Nastûrî Hristiyan oldukları belirtilmelidir. Olcaytu'nun annesi ve kardeşi Gazan Han'ın karısı da Kirayitlerdendi. 1312-17 yılları arasında Rum Umumi Valisi olan Sarıcaoğlu İrencin Noyan, Hülagü'nün kayınbiraderinin oğlu konumundaydı⁴⁹. Osman Gazi'nin Çavdar Tatarı'na karşı izlediği bu siyaset, Anaerkil bir yapılanmaya sahip olan Tatar İlhanlıların, özellikle Müslümanlığı hak din kabul ettikten sonra Osmanlıların siyasi ve askeri faaliyetlerine olumlu yönde katkı sağlamalarına vesile olmuş denilebilir. Çoban Bey'in Karanbük'te karargâh kurduğu esnada biat edenler arasında Osman Bey'in isminin neden geçmediğini açıklamak için de bu bilgiler kullanılabilir⁵⁰.

Ancak Umur Bey ve oğlu Lala Şahin Paşa'nın menşesini Kıpçak Türkleri'ne bağlamak için de çok güçlü sebepler bulunmaktadır. Bilindiği üzere 1097 yılında ölümüne kadar Harzem Valisi olarak görev yapan Ekinci oğlu Koçkar da bir Kıpçak Türkü idi. Onun oğlu Tuğrul Tekin, Harzemşahlar'ın kurucusu Kutbeddin Muhammed'e karşı başarılı olamadı. Kutbeddin'in oğlu Atsız, 1132-1133 yılında Cend üzerindeki hâkimiyetini pekiştirince bozkırlardaki Kıpçaklar yavaş yavaş Harzem ordusundaki hâkim mevkilerini almaya başladılar. Atsız'ın torunu Tekiş'in Kıpçak asıllı Terken Hatun ile evlenmesiyle devletin idari ve askeri yapısındaki Kıpçak etkisi doruk noktasına ulaştı. Horasan, Maverâünnehir ve Irak için yapılan mücadelelerde Hârezmşâhlar, Kıpçaklardan birçok kez faydalandılar. Tekiş, otoritesiyle göçebe Kıpçakları kontrol altında tutmayı başarabilse de zaman zaman Onların devlet için ortaya çıkardıkları tehlikeleri önlemekte zorlanmıştı. 1200 yılında tahta geçen Alaüddin Muhammed, Hârezm, Horasan ve Irak-ı Acem'i kapsayan büyük bir devlet ve çoğunluğu Kıpçaklar ve diğer Türk kabilelerinden meydana gelen 170.000 kişilik mükemmel bir ordu devralmıştı. Ancak Onun arkasına Kıpçakların desteğini alan annesi Terken Hatun'un ile arasında gizli bir husûmet ve karşılıklı güvensizlik oluşmuştu. Bu güvensizlik, en büyük etkisini Moğol İstilasası döneminde gösterdi. Hârezmşâhlar ile Moğollar arasındaki ilk karşılaşma H. 615/M. 1218 senesinde meydana geldi. Daha önce Merkitleri imha eden Moğollar, bu savaşta yenilmiş olsalar da sayıca az olmalarına rağmen Harzemşah'ı zor duruma düşürdüler. Alaüddin'in 1220'de başlayan Moğol istilasına karşı kuvvetlerini kalelere bölüştürmek şeklinde dağınık bir savunma düzenini benimsemesinin sebebi budur. Hârezmşâhlar Devleti'nin parçalanması üzerine Kıpçaklar,

49 Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, 232-246, 262.

50 Y. Yücel, *Çobanoğulları Beyliği, Candaroğulları Beyliği*, Ankara, 1988, s. 59-60; O. Turan, *Tarihi Takvimler*, Ankara, 1984, s. 46-47, 70-71; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 625, 639-642, 645-649.

Moğolların önünden batıya doğru çekilmek zorunda kaldılar. Kıpçakların gelişi, Selçuklu Türklerinin akınlarından köşeye sıkışmış olan Gürcü Devleti'ne yeni bir atılım gücü kazandırmıştı. Gürcüleri itaat altına almak üzere 1229 yılında bölgeye bir sefer düzenleyen Alâüddîn'in oğlu Celâleddîn, Betak gölü kıyısında birleşik Gürcü-Kıpçak ordusuyla karşılaştı. Sayıları 20.000'i bulan Kıpçaklar savaş meydanından çekilip, daha sonra Moğollara karşı Celâleddîn'i desteklemişlerse de müsbet bir netice elde edilemediği bilinmektedir. Netice itibariyle başlangıçta olumlu neticeler veren Hârezmşâh-Kıpçak birlikteliği, geçen zaman içinde giderek devletin aleyhine bir hal almaya başlamış ve Abbasi Halifeliği ile başlayan ihtilafın ardından gelen Moğol istilâsı, Hârezmşâhlar Devleti'nin yıkılmasıyla sonuçlanmış⁵¹. Bu tarihi gerçekliğin yanısıra Şahin Bey'in oğlunun Yakut ismini taşıması, ailenin Kıpçak menşeli olduğu düşüncesini pekiştirir⁵². Togan, Anadolu'da Turgutluların Kıpçak veya Moğol oluşu ile kesin bir hükme varılamadığının altını çizirken, Germiyanlıların Harzemli Kanglı-Kıpçak zümresinden olduklarını belirtir. Osmanlıların, Turgutlular ile beraber yaşaması sebebiyle Kıpçak terâkimesi olarak algılanmasını da doğal karşılar⁵³. Sadece Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın değil Batı Anadolu beyliklerinin atalarının da Harzemşahlar ile olan bağlarına yönelik çok güçlü deliller tesbit edilmiş olup, başka bir çalışmanın konusu olduğundan burada ele alınmamıştır.

Sonuç

“Amourioi” ile Yavlak Arslan'ın farklı kişiler olduklarının ortaya konulması, XIII. yüzyılın ikinci yarısındaki olayların yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Köseadağ Savaşı ile Anadolu'da ortaya çıkan Moğol tahakkümü, Ayn Calüt Savaşı'ndan sonra Pervâne Muinüddin Süleyman eliyle devam ederken, Memlûkler uç Türkmenlerini sürekli olarak Moğol İlhanlara karşı örgütlüyordu. Moğolların her saldırıda Eyyübilerin yerini almış olan Memlûkler karşısında yenilgiye uğramalarının, psikolojik üstünlüklerinin yerle bir olmasına sebebiyet verdiği söylenebilir. “Pervane Dönemi”nin bitmesine yakın Hatireddin Zekeriya oğlu Şerefeddin'in Memlûk hükümdarı Baybars'ı davet etmesi üzerine Baybars,

51 M. F. Köprülü, “Hârizmşâhlar”, *İA*, V/I, İstanbul, 1987, s. 264-295; A. Usta, “Moğol İstilası Dönemi'ne Kadar Kıpçaklar ve Harzemşahlar Devleti”, *Türkler*, C. 4, Ankara, 2002, s. 1421-1430; İ. Kafesoğlu, *Harzemşahlar Devleti Tarihi*, Ankara, 2000, s. 91-101, 123-144, 187-196, 214-222, 246-268.

52 Bkz. Dipnot 32 ve 33.

53 Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 317-321.

Anadolu üzerine gelmiş ve Abaka Han'ı mağlub ederek “*Selçuklu tahtını yüceltmek*” üzere merâsimle tahta oturmuştu (1277). İşte bu tarihten itibaren Uç'larda baş gösteren hareketlilik durdurulamaz boyutlara ulaştı. Abaka Han, Pervâne'yi ortadan kaldırdıktan sonra, Selçukluların bütün vâridatına el koydu. Uç Türkmenleri adına isyan bayrağını açanlardan Karamanoğulları, Memlüklerin Anadolu'daki en önemli tâbileriydi. Abaka Han'ın Memlükler karşısında aldığı mağlubiyetlerden sonra döndüğü başkentinde ölmesinden sonra yerine kardeşi Ahmed Teküdâr geçmiş ve O, Müslüman olarak Memlüklerle barışmak istediyse de bu isteği Memlükler tarafından kabul edilmemiştir. Teküdar'ın bu siyaseti başarılı olmayınca, İslâm aleyhtarı hizib, Abaka Han'ın oğlu Argun'u destekleyerek tahta geçirdi. İlhanlıların İslâm yanlısı siyaset ile İslâm aleyhtarı siyaset arasında gidip gelmesinde, Memlüklerle karşı alınan sürekli mağlubiyetlerin yanısıra, 1282'den itibaren ortaya çıkan Dünya'nın en etkili veba salgınlarından birinin İlhanlı coğrafyasında ortaya çıkıp 1348'e kadar etkisini bütün dünyada göstererek dünya demografisini derinden etkilemesinin de etkisi oldu. Argun, Teküdar'a taraftar olduğu gerekçesiyle III. Keyhüsrev'i boğdurtup yerine II. Keykâvus'un oğlu II. Mesud'u tahta çıkardı. Argun'un veziri Sadüddeve Yahudî'nin izlediği İslâm karşıtı siyaset, 1290'lı yıllarda Anadolu'da Moğol zulmünün artmasına ve uçların karışmasına sebep oldu. 1291 yılında Argun'un ölümünden sonra kardeşi Anadolu Umum Valisi Keyhâtü tahta çıktı. Bu sırada Mesud, istifa işlerini Yavlak Arslan oğlu Nasîrüddin Hoca Mahmud'a verdi. Bu âlim kişi Keyhâtü'nün Anadolu'daki adil siyasetinin temelini teşkil etti⁵⁴. Onun “Amourius” un oğlu olduğu görüşü doğru olmayıp, bu hususta Lala Şahin Paşa'nın kardeşi Nusret Bey ile karıştırıldığı açıktır.

Keyhâtü'nün Anadolu'dan ayrılması, istikrarsız bir ortamı beraberinde getirince Karamanlılar ve diğer uç beyleri II. İzzeddin Keykâvus'un diğer oğulları etrafında birleşerek Moğollara dayanan Sultan II. Mesud'un saltanatına karşı büyük bir başkaldırıya giriştiler. Bu durum karşısında Keyhâtü derhal Anadolu'ya gelerek Karaman, Eşref ve Menteşelileri ağır şekilde cezalandırdı. Mesud'u ise üç Moğol kumandanı ile beraber, kardeşinin üzerine gönderdikten sonra, Memlükler karşısında alınan Rumkale yenilgisi haberi üzerine Anadolu'yu terk etmek zorunda kaldı. Kaynakların Kılıçarslan ya da Feramürz olarak verdikleri Selçuklu

54 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 431vd. Veba salgını hakkında malûmat için bkz. F. Ş. Arık, “Selçuklular Zamanında Anadolu'da Veba Salgınları”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 27-57; Ö. Genç, “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupası'na Etkileri”, *Tarih Okulu*, Mayıs-Ağustos 2011, S. X, s. 123-150; El-Ömerî, *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Mesâlikü'l-Ebsâr*, Çev. A. Batur, İstanbul 2014, s. 414-417, Dipnot 360.

şehzâdesi başta Çobanoğlu Yavlak Arslan olmak üzere kalabalık bir Türkmen kitlesini etraflarında toplamışlardı. Sultan Mesud ve etrafındaki bazı emirler pusuya düşürülerek esir edilmişlerse de Moğol komutan Giray'ın mukâbil baskını neticesinde kurtulup Osmancık'a çekildiler. Muzafferüddin Yavlak Arslan'ın bu baskın sırasında şehid düştüğü anlaşılmaktadır. Çobanoğulları'nın bundan sonra büyük bir sarsıntı geçirdikleri anlaşılıyor. Ondan sonra Kastamonu Beyi olan oğlu Mahmud Bey, Şemseddin Yaman Candar'ın oğlu Süleyman Paşa tarafından ele geçirilerek öldürülmüş ve Çobanoğulları'nın yerini Candaroğulları almıştır. Yavlak Arslan olduğu sanılan Umur Bey'in, El-Ömerî tarafından Togan'ın okuduğu şekliyle Kıpçak veya Moğol "Emir Cakü" ile aynı kişi olduğu söylenebilir. Onun Kıpçak veya Moğol olduğunun en önemli kanıtı oğlu Lala Şahin Paşa'nın babasının adının Abdulmûin ve vakıf köyünün adının "Alpagud" adını taşıyor olmasıdır. Bu kelime, Togan tarafından Türkçe "kopı", Arapça "mülk-i merdüm" manasına gelen ve İlhanlılarda hususi beylere ırsî ya da kayd-ı hayat şartıyla verilen arazileri anlatmak için kullanıldığı şeklinde tasrih edilmiştir⁵⁵.

1291-93 yılları arasındaki karışıklıklar sırasında ilk başta başarısız olan Ferâmürz'un Bizans İmparatoru'nun yanına gitmekten son anda vazgeçerek geri dönmesiyle etrafında büyük Türkmen kitlesinin toplanmasından sonra, Ona karşı koymanın mümkün olmadığını düşünen Emir Cakü (Umur Bey), çocuklarıyla beraber hediyeler sunup biat etmesine rağmen affedilmedi ve aile fertleriyle beraber öldürüldü. Onun II. Mesud'a olan taraftarlığı, Moğol olma ihtimalini şimdilik diri tutmaktadır. Hayatta kalan oğullarından Ali Bey, babası ve kardeşlerinin intikamını almak için harekete geçti ve şehzâdeyi atından düşürerek öldürdü. Onun bu başarısı ününün artmasına sebep oldu ve bundan sonra o da "Umur Bey" şeklinde anıldı. Ferâmürz'ün oğlu III. Alâüddin Keykubâd, 1298-1302 yılları arasında Baldu İsyani'na destek verdiği düşüncesiyle tahttan indirilen Mesud'un yerine getirildi. Çok geçmeden Umur Ali Bey, Bapheus Savaşı'nda Menderes bölgesinden yardıma gelenlerle oldukça kuvvetlenmiş bulunan Osman Gazi'ye katılarak Bizans'a karşı yürütülen akınlarda safını tuttu. Osman Gazi'nin liderliğindeki bu atılğan siyaset, Numanoğlu Kır Bey oğlu Süleyman Bey ve Onun kızıyla evlenerek Bizans'a saldırmasına engel olan Moğol Koutsimpaksis ittifakını etkisizleştirdi.

55 Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*; s. 285-288; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 585vd; Y. Yücel, ... *Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*; s. 42-50; P. Wittek, *Menteşe Beyliği*; s. 18-22; H. İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 24vd.; E. Zachariadou, "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amouroi" Ailesi", s. 225-237; Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İ. Bihter Barlas, İstanbul 2009, s. 72-75, 94-95, 106-107.

İmparator, tehlikenin birini bertaraf ederken karşısına başka bir tehlike çıkıyor ve Osman Gazi'nin gücü gün geçtikçe artıyordu⁵⁶.

Pachymeres'den naklen Bolu'da gaza faaliyetlerini belli bir süre durduran beylerin aksine Osman Gazi'nin Bizans İmparatorluk ordusunu yenerek kısa sürede İznik'i ve Bursa'yı tehdit eder bir vaziyete erişmesi, ününün Paflagonya'ya kadar yayılmasını sağlamış ve buradaki savaşçı Türkmenler onun bayrağı altına koşmuşlardı⁵⁷. Kütahya ve Kastamonu gibi uçların yönetildiği beylerbeylik merkezlerinin arasında Sakarya nehrinin doğusundaki (Dorylaion) hat üzerinde, Menderes (Sublaion) hattındakilerden daha teşkilatlı olarak bulunan uç Türkmenleri, daha en başta Osman Gazi'nin etrafında birleşmişlerdi. 1288 yılında hem Germiyanlılar ve hem de Karamanlılar, İlhanlı-Selçuklu merkezî kuvvetlerince ağır bir şekilde ezilmişlerdi⁵⁸. Şeyh Ede-Bali'nin desteğiyle Osman Bey adına Tursun Fakih tarafından okunan hutbenin etkisi sadece Bithynia ile sınırlı değildi. Aşağı-yukarı aynı tarihlerde bütün Anadolu beyliklerinin kendi başına buyruk hareket ederek eş zamanlı fetih hareketlerine giriştikleri görüşü yerine, bu fetih hareketlerinin tek bir komuta merkezinden yönlendirilmiş olabileceğini düşünmek daha doğru olabilir. Osman Gazi'ye Meandre (Menderes) bölgesinden Türkmenlerin destek verdiğiine yönelik Pachymeres tarafından verilen bilgiler de bu görüşü desteklemektedir⁵⁹.

Gazan Han zamanında İlhanlı Noyanları'nın Anadolu'yu isyan hareketlerinin merkezi ve menbaı olarak görmeleri, Anadolu'nun harab olmasına sebep oluyorlardı. Togaçar, Baldu ve özellikle Bayıncar'a karşı Sülemiş isyanları bu bağlamda önemli olup, sonuncusu Uç Türkmenleri tarafından da desteklenmişti. 1304 yılında Gazan Han'ın yerine tahta oturan Olcaytu Muhammed devrinde Anadolu'da İrencin Noyan'ın faaliyetleri, Moğol aleyhtarı siyaseti daha çok alevlendirdi. Olcaytu, Anadolu'daki karışıklıkları halletmek için İrencin'i geri çekip yerine Çoban Bey'i gönderdi. Bu dönemde Osmanlıların Tatarlar tarafından kötü niyetli olarak algılanmadıkları fikri, hem Âşıkpaşazâde'de anlatılan Çavdar Tatarı hikâyesinden hem de Lala Şahin Paşa'nın menşeinden çıkarılabilir. Çoban Bey'in kısa bir süre sonra Anadolu'dan ayrılmasından sonra oğlu Timurtaş Bey, yerine vali olarak atandı. Kendisi Anadolu'daki son İlhanlı valisi olurken, Ebu Said Bahadır Han

56 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 75-77; O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 635vd.

57 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 75.

58 Konuyla ilgili bkz. F. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, s. 47, 294.

59 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 76-77.

da son İlhan olarak tarihe geçti⁶⁰. Çoban Bey ve daha sonra oğlu Timurtaş Bey'in 1302'den beri Uç Türkmenleri, Bizans ve Latin şövalyeler arasındaki mücadeleler dolayısıyla Anadolu'nun batısında karmakarışık hale gelen sosyo-ekonomik ve siyasi durumun bir düzene koymasındaki başarısı üzerine ahali tarafından bir kurtarıcı olarak algılandığı kaynaklarda belirtilmektedir. Ancak, Onun bu karışıklıkları gidermek için kurban ettiği tarihi kişilikler içinde Hamidoğlu Dünder Bey gibi gazi önderlerin bulunması da sonunu getiren en önemli hatalarından birini teşkil etmiştir.

Toparlamak gerekirse; Abdulmûin ismi ile beraber El-Ömerî'deki "Cakü" ismi ve Şahin Paşa'nın vakıf köyü olan Alpagud'un Moğolca bir kelime oluşuna dair verilen mâlûmat⁶¹, Umur Bey ile Yavlak Arslan'ın farklı kişiler olduklarını düşündüren en önemli argümanlardır. Aksi halde Lala Şahin Paşa'nın Çobanoğlu soyundan ve Kayı boyundan olduğu sonucuna varmak mümkün olabilecekti. Yavlak Arslan'ın Mesud veya kardeşleri tarafından öldürüldüğü yönündeki farklı rivâyetlerin ya da diğer bir deyişle Yavlak Arslan'ın siyasetinde bir değişikliğin olup olmadığı yönündeki tartışmaları müsbet olarak değerlendirmek yanlış değildir. Bu durumda; Osman Bey ve oğlu Orhan Bey zamanında Osmanlıların Karesi Beyliği'nden önce güç birliği içine girdiği Umuroğulları'nın nasıl bir araya geldikleri hususunu açıklamak, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu meselesine yeni bir açılım getirecektir. Pachymeres, Bizans'a düşmanca davranışlarda bulunması için Candaroğlu Süleyman Paşa olduğu sanılan Süleyman Bey'in kızınının, İmparatorun dostu olan bir Moğol kumandanı mürted Koutzimpaksis ile evlendirilmesinden bahsetmektedir. Ancak, bu tedbir umulan sonucu vermemiş, Osman Gazi'nin savaşı kişiliği karşısında saldırılarını durduran bu kampın ittifakı dağılmış ve sonuçta kârlı çıkanlar da Osman Gazi'nin safında gazaya katılanlar olmuştur⁶². Osmanlıların Umuroğullarıyla ittifakı, Üsküdar'a kadar olan yerlerin hızla fethedilmesini sağlamış ve 1334'den itibaren Karesi mülkünde baş gösteren iç karışıklıklar, 1345'te Karesioğulları mülkünün Süleyman Paşa'nın liderliğinde doğrudan yönetilmesini beraberinde getirmiştir. Aynı tarihlerde Aydınolu Umur Bey'in şehid olması, Osmanlıları Rumeli'ye yerleşmek konusunda hırslandırmış olmalıdır⁶³.

60 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 614vd; Halil İnalçık, *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları*, s. 24-40.

61 Z. V. Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 285-288.

62 Pachymeres, *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 76-77.

63 F. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, s. 42vd.

VAKIF BELGELERİ IŞIĞINDA UMUR BEY VE LALA ŞAHİN PAŞA'NIN
MENŞEİ VE OSMANLILAR İLE İTTİFAKI'NA DAİR

Tablo 1: Umuroğulları Evkâfı

DEFTER/ SAYFA	NAHIYE	VAKIF	VAKIF	KÖY	BAĞ-BAHÇE- ZEMİN- HAMAM VE DÜKKAN vs.	HÂSIL	HANE	MÜCER- RED	AÇIKLAMA
547/4a-5b	Bolu	Şahin Bey Zaviyesi	Umuroğlu Şahin Bey	Alpağud	144 adet zemin	14.432	204	44	Tevliver Şahin oğlu Mehmed veled-i Ali ve Musa Bey
547/15a	Bolu	Mehmed Fakih- imamet	Umuroğlu Şahin Bey	Kedrepecik?	On müdürlük yer	153	-	-	-
547/26a	Bolu	Bereket oğlu Hacı	Umuroğlu Şahin Bey	Zaimüddin Divanı	Altı müdürlük yer	146	-	-	-
547/26a	Bolu	Mevlana Sarı Muhi- yiddin	Umuroğlu Şahin Bey ve Ioman Bey	Zaimüddin Divanı	Sekiz müdürlük yer	153	-	-	-
547/38a	Çağa	Şahinoğulları	Şahin Bey	Delüler Divanı	20 müdürlük yer, 3 zemin	694	33	-	-
547/58b-59a	Gerede	Yahya oğlu Kara Arslan	Şahin Bey	Cürüm Divanı	8 müdürlük yer	207	84	-	-
547/59a	Gerede	Sidel oğlu Bahşayış	Şahin Bey	Cürüm Divanı	6 müdürlük yer	68	1	-	-
547/60b	Gerede	Şehriman Şeyh	Şahin Bey	Hisar Divanı	Altı müdürlük yer	175	3	-	-
547/62b	Gerede	Yakub oğlu İvaz Fakih	Şahin Bey	Cemaleddin Divanı	10 müdürlük yer	137	3	-	-
547/64a	Gerede	Aşıklu Şeyh oğulları	Şahin Bey	Eski Pazar Divanı	4 zemin	176	2	-	-
547/65b	Gerede	Emir-i Altur oğulları	Şahin Bey -Kurd Hasan ve Bayezid Hüdâvendigâr	Bayındır	30 müdürlük yer	618	2	-	-
547/75a	Gerede	Hoca Ahmed Şeyh Sandal Şeyh	Şahin Bey	Kiras Divanı	10 müdürlük yer	228	-	-	-
547/80b	Mengen	Mustafa	Şahin Beyoğlu ve Süleyman Paşadan	Hatun Akçeligi	altı müd., 3 zemin	255	11	1	Gazi Hüdâvendigâr ruhu için

VEDAT TURGUT

DEFTER/ SAYFA	NAHİYE	VAKIF	VAKIF	VAKIF	KÖY	BAĞ-BAHÇE- ZEMİN- HAMAM VE DÜKKAN vs.	HASIL	HANE	MÜCER- RED	AÇIKLAMA
547/82a	Mengen	Şeydi Yakub Şeyh	Şahin Beyoğlu	Küpcü Divanı	5 müdürlük yer	114	-	-	-	-
547/85b	Mengen	Bostrancı Şeyh yerinde Halil Fakih	Şahin Bey	Hatun Akçeligi	-	140	I	-	-	imamaat.
547/87a	Mengen	Osman Danişmend	Şahin Bey	Küpcü Divanı	üç müdürlük yer	95	5	-	-	-
547/193b	Hızır Bey İli ve Çarşamba	Tayyib Fakih	Umuroğulları ve Bayezid Hüdaven- digar	Musa Bey	on müdürlük yer	416	-	-	-	-
547/193b	Hızır Bey İli ve Çarşamba	Ali Fakih	Umuroğulları ve Bayezid Hüdaven- digar	Bağrın	beş çiftlik	422	5	-	-	-
547/195b	Hızır Bey İli ve Çarşamba	Hasan Şeyh	Umuroğlu	Bedel Divanı	bir çiftlik iki âsiyab	273	3	-	-	-
547/204a	Bindirekli	İshakoğulları	Umur Bey ve Baye- zid Hüdavendigâr	Kebe Divanı	zeminler ve âsiyab	381	20	-	-	Sonradan Sokullu Mehmed Paşa Vakfı na ilhak olunmuş.
547/205b-206a	Bindirekli	Şeyh Hasan	Umur Bey	Mülk	on müdürlük yer ve 17 zemin	947	11	-	-	neferlerden biri duacı
547/211b	Bindirekli	Güvendik	Şahin Bey	Kozancıvıranı	sekiz müdürlük yer ve iki zemin	183	5	-	-	neferlerden biri pir-i fâni
547/215a	Bindirekli	Siraçüddin	Umuroğlu	Sevgiler Divanı	beş müdürlük yer ve 3 ceviz ağacı	174	-	-	-	-
547/61a	Gerede	Yusuf Fakih	İzzeddin Bey	Akkafan	8 müdürlük yer	260	-	-	-	-
547/217a	Konrapa	Satılmış Şeyh	Umur Bey oğlu	Şark	Çiftlik	335	7	-	-	-
547/218b-219a	Konrapa	Hatib vakfı	Umuroğlu	Eşlin-Keşiş yeri	iki müdürlük yer ve 12 zemin	478	3	-	-	-
547/220a-b	Konrapa	Aksanoğulları	Umuroğlu ve Süley- man Paşa	Milanderesi	on müdürlük yer ve üç zemin	948	48	-	-	beş köprü ve ker- vansaraya vakıfır

VAKIF BELGELERİ İŞİĞİNDA UMUR BEY VE LALA ŞAHİN PAŞA'NIN
MENŞEİ VE OSMANLILAR İLE İTTİFAKI'NA DAİR

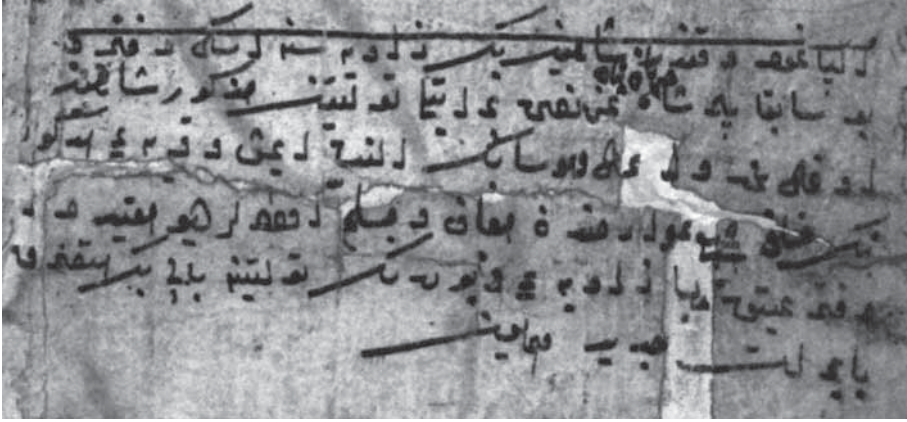
DEFTER/ SAYFA	NAHİYE	VAKIF	VAKIF	VAKIF	KÖY	BAĞ-BAHÇE- ZEMİN- HAMAM VE DÜKKAN vs.	HASIL	HANE	MÜCER- RED	AÇIKLAMA
547/220b	Konrapa	Orhan	Umuroğlu	Umuroğlu	Yalı	Çiftlik	98	7	-	-
547/221b	Konrapa	Bekarlıoğlu	Umuroğlu Şahin Bey	Umuroğlu Şahin Bey	Çelbük	çiftlik ve 2 zemin	481	18	-	neferlerden biri pir-i fani
547/222a-223a	Konrapa	Basanoglu Pnari	Umur oğlu ve Mah- mud Bey oğlu	Umur oğlu ve Mah- mud Bey oğlu	Evliyan	Çiftlik	320	10	-	neferlerden biri sahib-i vakf
547/223b-224b	Konrapa	Umuroğlu Nusret Bey	Umuroğlu Nusret Bey	Umuroğlu Nusret Bey	Menencük	çiftlik, kışlak ve 24 adet zemin	1552	37	3	neferlerden biri duacı
547/225a	Konrapa	Turşan Hacı	Umuroğlu ve Bayezid Bey	Umuroğlu ve Bayezid Bey	Cumalu	çiftlik ve dokuz zemin	658	33	-	neferlerden biri muhasıl ve biri duacı
547/227a	Konrapa	Fakih yeri	Şahin Bey ve Kara Hasan	Şahin Bey ve Kara Hasan	Milanderesi	Zemin	70	-	-	-
578/94a-95a	Çerkeş	Şahin Beyoğlu Sinan Yakut	Çerkeş	Çerkeş	Çalçavıran Köyü	-	6103	95	54	Köyün Sinan Yakut evladının müntekarız olmasından sonra Medrese vakfına il- hak olunduğu, daha sonra ise Havass-ı Hümayun'a zammol- lunduğu belirtilmek- tedir. Neferlerden 8'i çift, 33'ü nimçift, beş i bennak, 46 sı caba, biri muhasıl, ikisi pir-i fani ve 54 ü müteerred ola- rak kayıtlıdır. Köyde 10 adet zemin kaydı vardır.
578/102a	Kuşunlu	Sinan Yakut	Kuşunlu	Kuşunlu	Beyköy	-	360	-	-	imamaet
578/54b	Çankırı	Dursun Bey b. Şahin Bey	Çankırı	Çankırı	-	-	100	-	-	Mehmed v. Hacı Ahmed

VEDAT TURGUT

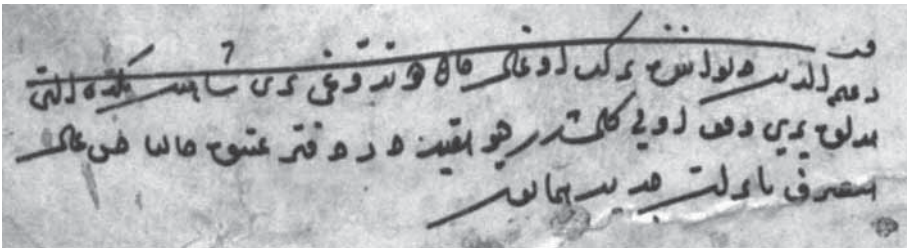
DEFTER/ SAYFA	NAHİYE	VAKIF	VAKIF	KÖY	BAĞ-BAHÇE- ZEMİN- HAMAM VE DÜKKAN vs.	HASIL	HANE	MÜCER- RED	AÇIKLAMA
578/96a	Çerkeş	Sinan Yakut evladın- dan Şahin Bey	Çerkeş	-	-	360	-	-	-
578/96a	Çerkeş	Şahin Bey oğlu Sinan Yakut oğlu Üveys Bey	Çerkeş	Yukankadıözü Köyü	-	360	-	-	Musa Fakih oğlu Ahmed Fakih
578/96b	Çerkeş	Sinan Yakutoğlu Bayezid	Çerkeş	Çalıcaviran Köyü	-	100	-	-	Gökçe Hale Vakfi
578/97a	Çerkeş	Sinan Yakutoğlu Mehmed Bey	Çerkeş	Dikmen	-	360	-	-	Elvan evladlık.
578/103a	Kuşunlu	Sinan Yakutoğlu Mehmed Bey	Kuşunlu	Yazar Köyü	-	150	-	-	Oruç evladlık.
578/102a	Kuşunlu	Sinan Yakut evladın- dan Kasım Bey	Kuşunlu	Beylköy	-	90	-	-	Cemşid evladlık.
578/97a	Çerkeş	Sinan Yakutoğulları	Çerkeş	Ovacık Köyü Kurd Çiftliği	-	120	-	-	Şeyh Musa'ya.
578/102b	Kuşunlu	Sinan Yakutoğulları	Kuşunlu	Kızılca Köyü	-	120	7	-	Şeyh Durmuş Zaviyesi.
585/68b-173a	Kirmastı	Şahin Bey İmaret, Zaviye ve Medresesi	Bursa- Kirmastı	Kirmastı Kasabası	3018 akçe hâsılı 14 bab deklâkin, 4640 akçe hâsılı hamam, 1440 akçe hâsılı kasab dükkanı, 440 akçe hâsılı Pazar zemini ve 480 akçe hâsılı dükkan zemini	17.753	126	134	Neferlerin içinde 13 nefer vakif gılamını kafir vardır.
585/68b-173a	Kirmastı	Şahin Bey İmaret, Zaviye ve Medresesi	Bursa- Kirmastı	Atevi ve Yenice- köy, Çölmekci, Uçarılar, Çördük, Uçbeyi ve Behrem köyleri	-	23.975	150	163	Vakfin toplam hâsılı 42.043 akçedir.
CEM'AN					UMUROĞULLARI	33.750	658	98	-

EKLER

1- TADB. TTD. EV. 547, v. 4a-5b, Karye-i Alpagud, Vakıftır Şahin Bey Zaviyesi'ne, Eski defterde mukayyed. Sâbıka Padişah-ı cihân penâh izzü nasrihû (azze nasrahu??) berâtıyla tevliyetini mezkûr Şahin oğlu Mehmed veled-i Ali ve Musa Bey elinde imiş ve karye-i mezkûrun halkı cemi' avârızdan muaf ve müsellemler olalar deyü mukayyedir der defter-i atik. Hâliyâ zâviye-i mezbûnenin tevliyetine Bali Bey mutasarrıf bâ-berât-ı cedid-i hümayûn.

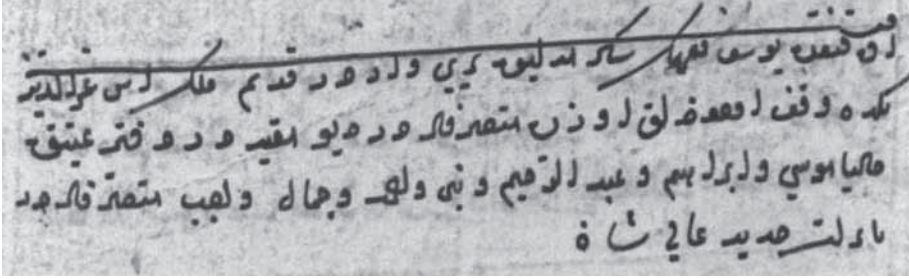

2- TADB. TTD. EV. 547, v. 26a, Karye-i Zaimüddin Divanı'nda Bereket oğlu Hacı duttuğu yeri Şahin Bey'den altı müdlük yeri vakıf olugelmıştır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Hasan Ali mutasarrıf bâ-berât-ı cedid-i hümayûn.

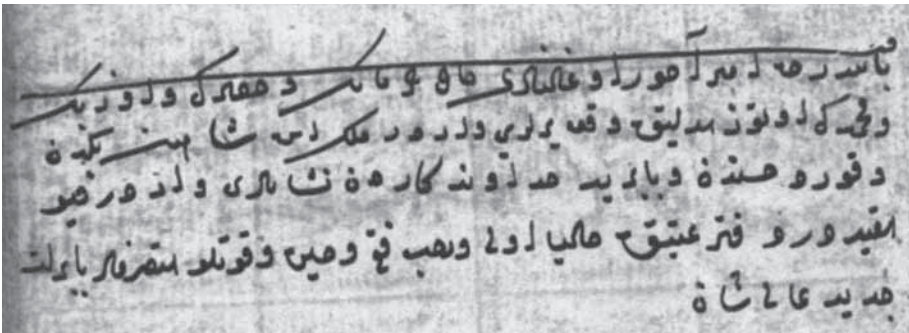

3- TADB. TTD. EV. 547, v. 61a, Karye-i Akkınık'da, Yusuf Fakih'in sekiz müdlük yeri vardır kadim mülk-i issi (tamlamasız: mülk ıssı), İzzeddin Bey'den vakf-ı evladlık üzere mutasarrıflardır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Musa ve İbrahim ve Abdurrahim ve Nebi ve Ahmed ve Cemal ve Receb mutasarrıflardır bâ-berât-ı cedid-i âlişan.

4- TADB. TTD. EV. 547, v. 65b, Karye-i Bayındır'da, Emir Ahur oğlanları Hacı Harman'ın ve Hızır'ın ve Özbey ve Mehmed'in 30 müdlük vakıf yerleri vardır mülk-i issi. Şahin Bey'den ve Kurd Hasan'dan ve Bayezid Hüdâvendigâr'dan nişanları vardır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Ulu ve Receb Fakı ve Hüseyin ve Kutlu mutasarrıflar bâ-berât-ı cedid-i âlişan.

5- TADB. TTD. EV. 547, v. 82a, Karye-i Küpçü Divanı'nda Seydi Yakub Şeyh'in beş müdlük yeri vardır. Vakf-ı kadim mülk-i issi Şahin Beyoğlu'ndan zaviyesi vardır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Seferi ve Siyami mutasarrıflar bâ-berât-ı hümayûn.

VAKIF BELGELERİ İŞİĞİNDA UMUR BEY VE LALA ŞAHİN PAŞA'NIN
MENŞEİ VE OSMANLILAR İLE İTTİFAKI'NA DAİR

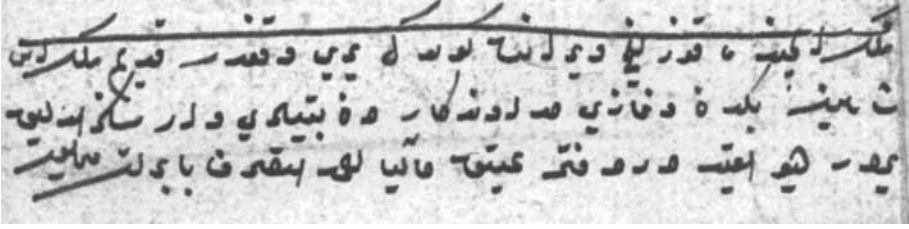
تاریخ دیوانه سدی بقول شیخ شیخ بعلیق می ولد در وقت
قدیم ملک لایق شاهین بن لادنک نده دلویس ولد در کوه
بقیه در وقت عتیقه عالیا سوزی و صیالی بقصر فاکر با بایله مهین

6- TADB. TTD. EV. 547, v. 193b, Karye-i Musa Bey Tımarı'nda Tayyib Fakih'in yeri vardır. Vakf-ı kadim mülk-i issi Umuroğlanları'ndan ve Bayezid Hüdâvendigâr nişânı dahi var. On müdlük yerdir deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Veli Fakı ve Mehmed Fakı ve Yahya Fakı ve Alemşah Fakı mutasarrıflardır bâ-berât-ı hümayûn.

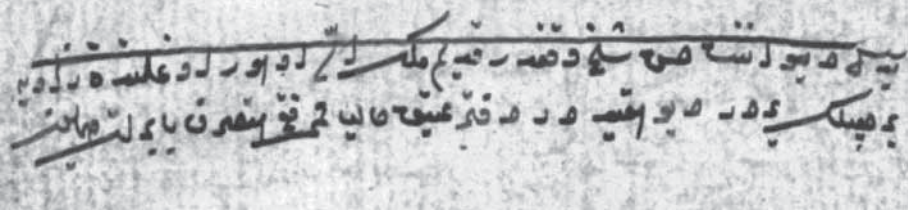
تاریخ دیوانه سدی بقول شیخ شیخ بعلیق می ولد در وقت
قدیم ملک لایق شاهین بن لادنک نده دلویس ولد در کوه
بقیه در وقت عتیقه عالیا سوزی و صیالی بقصر فاکر با بایله مهین

7- TADB. TTD. EV. 547, v. 193b, Karye-i Bağrı'nda Ali Fakih'in beş çiftlik yer vardır, vakıftır. Kadim mülk-i issi Umuroğlanları'ndan hem Bayezid Hüdâvendigâr'dan nişânı vardır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Kerim Halife mutasarrıf bâ-berât-ı hümayûn.

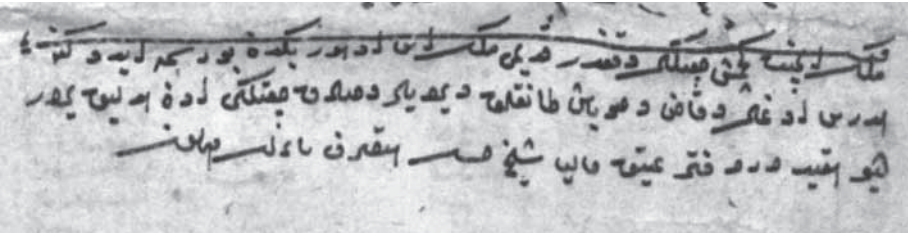
تاریخ دیوانه سدی بقول شیخ شیخ بعلیق می ولد در وقت
قدیم ملک لایق شاهین بن لادنک نده دلویس ولد در کوه
بقیه در وقت عتیقه عالیا سوزی و صیالی بقصر فاکر با بایله مهین

8- TADB. TTD. EV. 547, v. 195b, Karye-i Bedel Divanı'nda Hasan Şeyh, vakıftır. Kadim mülk issi Umuroğlu'ndan. Zaviye bir çiftlik yerdir deyü mukayyed der-defter-i atik. Hâliyâ Memi Fakı mutasarrıf bâ-berât-ı hümayûn.

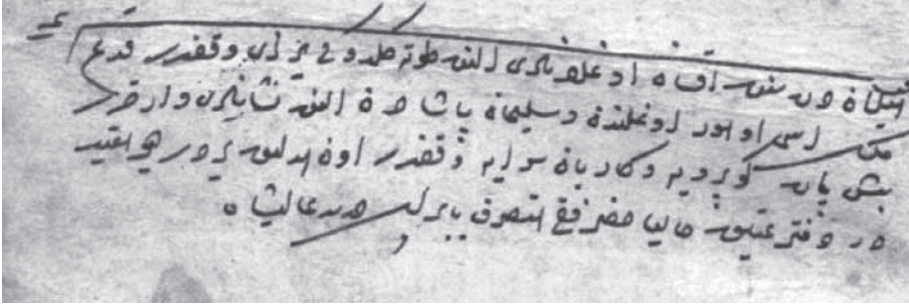

9- TADB. TTD. EV. 547, v. 205b, Karye-i Mülk içinde Geçmiş Çiftliği vakıftır. Kadim mülk-i issi Umur Bey'den bu resme idüğüne Müderrisoğlu ve Kadı ve Subaşı tanıklık virdiler ve Sadık Çiftliği on müdlük yerdir deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Şeyh Hasan mutasarrıf bâ-berât-ı hümayûn.

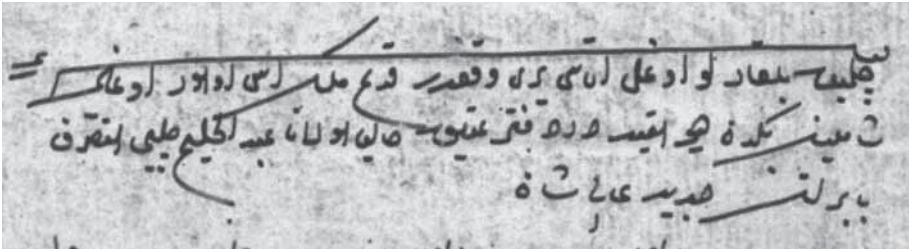

10- TADB. TTD. EV. 547, v. 211b, Karye-i Mülkiçî'nde Kozancı Viran'da Güvendik yeri vakıftır. Kadim mülk-i issi Şahin Bey'den ve Gazi Hüdâvendigâr'dan bitileri var. Sekiz müdlük yerdir deyü mukayyed der-defter-i atik. Hâliyâ Ahmed mutasarrıf bâ-berât-ı hümayûn.

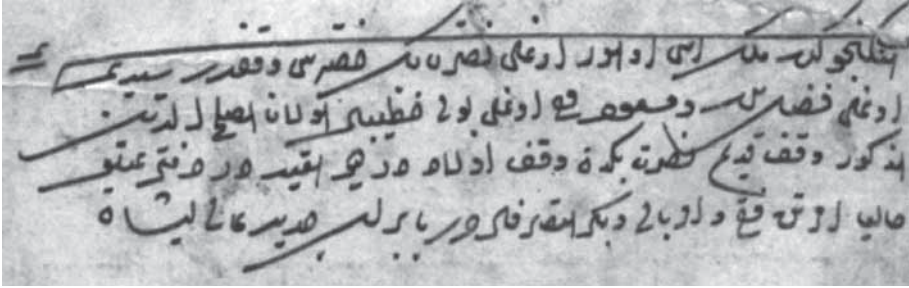
11- TADB. TTD. EV. 547, v. 220a, Karye-i Milanderesi'nde Aksanoğlanları elinde dutageldüğü yerleri vakıftır. Kadim-i mülk-i issi Umuroğlu'ndan ve Süleyman Paşa'dan elinde nişanları vardır. Beş pare köprüye ve kervansarayına vakıftır. On müdlük yerdir deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ Hızır Fakı mutasarrıf bâ-berât-ı cedid-i âlişân.

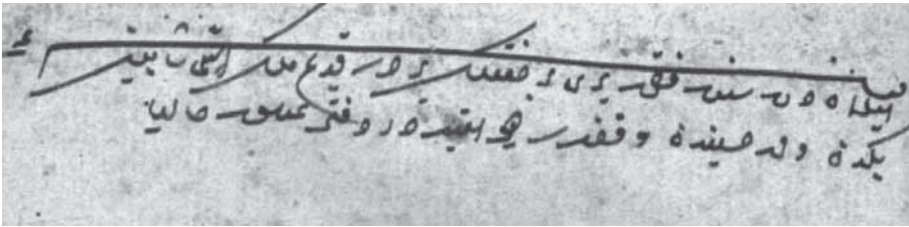
12- TADB. TTD. EV. 547, v. 221b, Karye-i Çalı'da, Bulgarluoğlu atası yeri vakıftır. Kadim mülk-i issi Umuroğlu Şahin Bey'den deyü mukayyed der-defter-i atik. Hâliyâ Mevlana Abdülhalim Çelebi mutasarrıf bâ-berât-ı cedid-i âlişân.

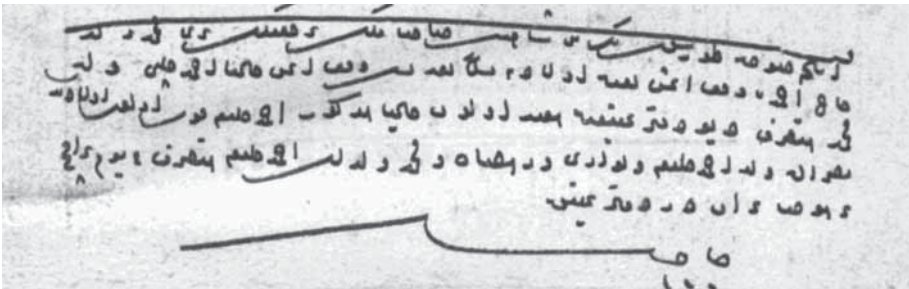
13- TADB. TTD. EV. 547, v. 223b, Karye-i Mengencük'de, mülk-i issi Umuroğlu Nusret Bey hissesi vakıftır. Seydi oğlu Fazullah ve Mesud Fakı oğlu Bolu Hatibi Mevlana Muslihiddin mezkûr vakf-ı kadim Nusret Bey'den vakf-ı evladdır deyü mukayyed der-defter-i atik. Hâliyâ Emrullah Fakı ve Emir Bali ve Bekir mutasarrıflardır bâ-berât-ı cedid-i âlişân.

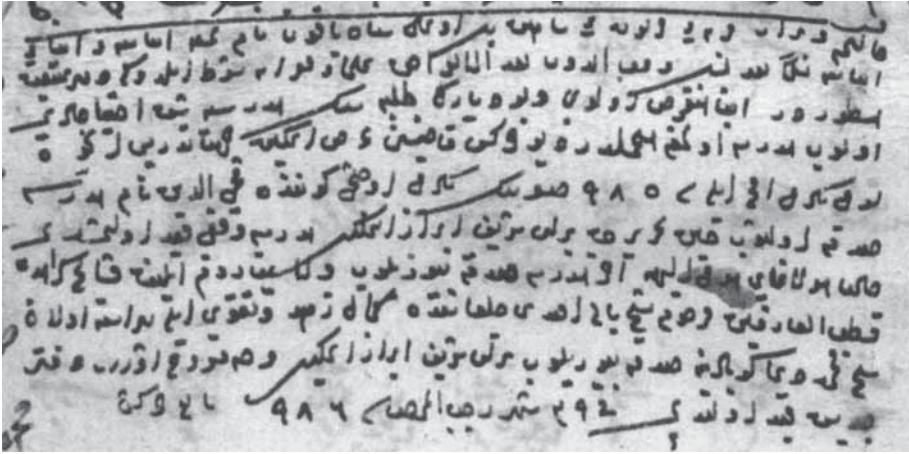
14- TADB. TTD. EV. 547, v. 227a, Karye-i Milanderesi'nde Fıkra Yeri bir çiftlik yerdir. Kadim mülk-i issi. Şahin Bey'den ve Kara Hüseyin'den vakıftır deyü mukayyed der defter-i atik. Hâliyâ.

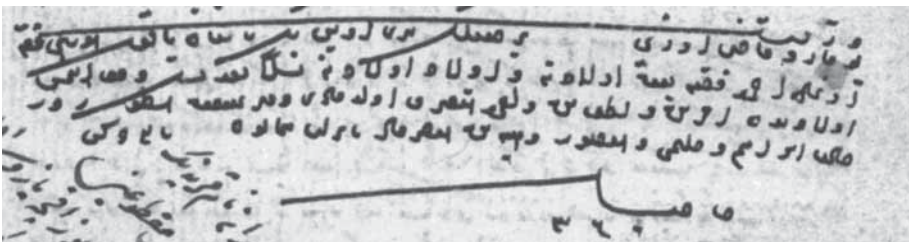
15- TADB. TTD. EV. 578, v. 54b, Karye-i İncesu'da Tursun Bey b. Şahin sahib-i mülk bir çiftlik yeri Mehmed v. Hacı Ahmed'e vakfetmiş. Ba'dehu evladına neslen ba'de neslin vakfetmiş. Hâliyâ Ahmed Çelebi v. Mehmed mutasarrıf deyü defter-i atikte mukayyed olub hâliyâ mezkûr Ahmed Halife fevt olub evladından Nasrullah veled-i Ahmed Halife ve Yavadı ve Ramazan ve Mehmed veledân-ı Ahmed Halife mutasarrıf, fi yevm bir akçe ber müceb-i berât der defter-i atik. Hâsil 100.

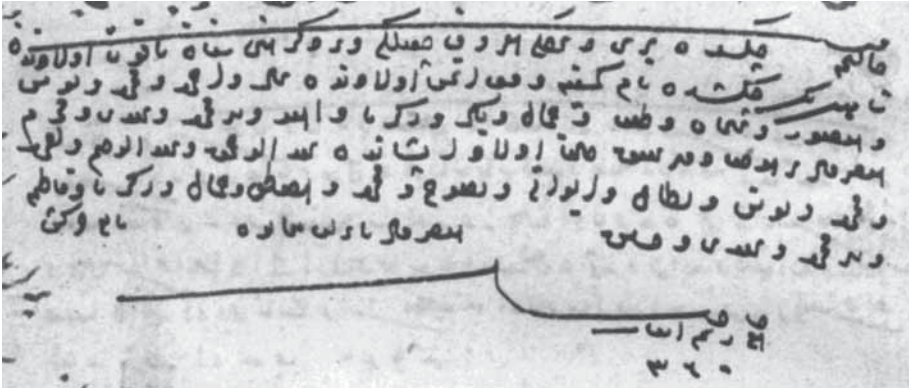
16- TADB. TTD. EV. 578, v. 94a. Karye-i Çalıcaviran, karye-i mezbûreyi Şahin Bey oğlu Sinan Yakut nâm kimesne ebnâsına ve ebnâ-i ebnâsına neslen ba'de neslin vakfedüb ba'de'l-inkıraz ulemâ ve fukarâya şart eyledüğü defter-i atikde mestûrdur. Ebnâ münkarız oldu ve bu diyarın talebesinin medreseye eşedd-i ihtiyaçları olub medrese olmağa mütehammildir deyü Çerkeş Kadısı arz etmeğin cihet-i tedris için yevmi yirmi akçe ile sene 985 saferinin 23. gününde Muhyiddin nâm müderrise sadaka olunub hîn-i tahrirde berât-i şerif ibraz etmeğin medreseye vakıf kayd olunmuşdur. Hâliyâ Mevlana-i mûmâileyhe âhar medrese sadaka buyurulub Vilâyet-i Rumilî'nde Meşâyih-i kirâmdan kutbül-arifin merhûm Şeyh Bali Efendi hulefâsından kemal-i zühd ü takvâ ile pirâste olan Şeyh Mehmed duagûylerine sadaka buyurulub berât-ı şerif ibraz etmeğin vech-i meşrûh üzere defter-i cedide kayd olundu fi 29 Şehri Recebi'l-mürecceb sene 986 tâbi'-i Çerkeş.

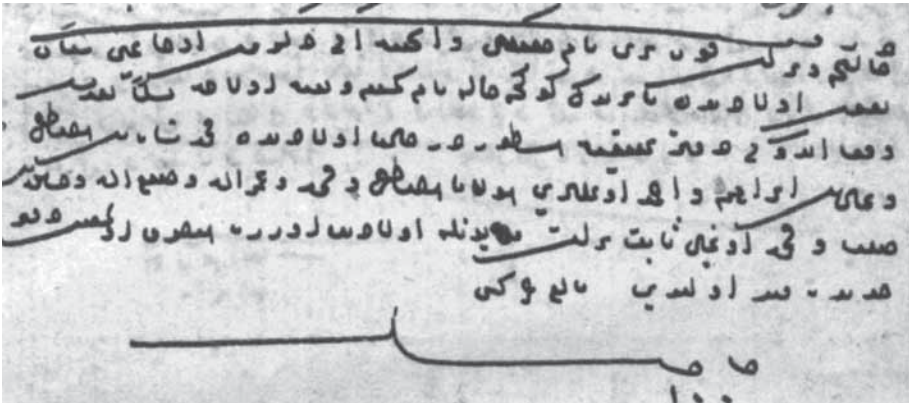
17- TADB. TTD. EV. 578, v. 96a. Der karye-i Yukaru Kadıözü bir çiftlik yeri Üveys Bey b. Sinan Yakut, Musa Fakih oğlu Ahmed Fakih'e ba'dehu evlâdına ve evlâd-ı evlâdına neslen ba'de neslin vakfetmiş. Evladından Emrullah ve Lütfullah ve Ahmed mutasarıf oldukları defter-i atikde mestûrdur. Hâliyâ İbrahim ve Halimi ve Mansur ve Hibetullah mutasarıf bâ berât-i hümayun. Hâsıl 360.

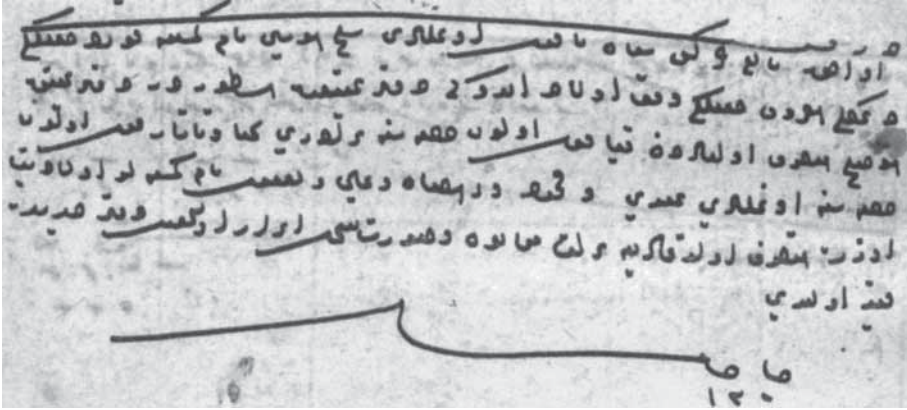
18- TADB. TTD. EV. 578, v. 96a. Karye-i Çalıca, Çekeşde yeri demekle ma'ruf çiftliği ve bir değirmeni Sinan Yakut evlâdından Şahin Bey, Çekeşde nâm kimesneye vakfetmiş. Evlâdından Ali ve Ahmed ve Mehmed ve Yunus ve Mansur ve Osman ve Tayyib ve Cemal ve Bekir ve Zekeriya ve Emir ve Pir Mehmed ve Abdi ve Muharrem mutasarrıflar ber müceb-i defter-i atik. Hâliyâ evlâd-ı işândan Abdurrahman ve Abdurrahim ve Ahmed ve Mehmed ve Yunus ve Nizâmî ve Ayvâtî ve Nasuh ve Mehmed ve Mustafa ve Cemal ve Zekeriya ve Fatma ve Pir Mehmed ve Abdi ve Hüseyin mutasarrıflar bâ berât-i hümayun. Tâbi'-i Çerkeş. 360.

19- TADB. TTD. EV. 578, v. 96b. Karye-i Çalıcaviran, Kut yeri nâm çiftliği ve içinde iki değirmen ocağı Sinan Yakut evlâdından Bayezid'in Gökçeale nâm kimesne ve ba'dehu evlâda neslen ba'de neslin vakfettiği defter-i atikte mestûrdur. Hâliyâ evlâdından Mehmed Şah b. Mustafa ve Ali b. İbrahim ve Ahmed oğulları Mevlâna Mustafa ve Mehmed ve Emrullah ve Sunullah ve Hüseyin bin Habib ve Mehmed oğlu Sabit berât-ı humayunla evladiyet üzere mutasarrıf olmağın defter-i cedide kayd olundu. tâbi'-i Çerkeş. Hâsil 100.

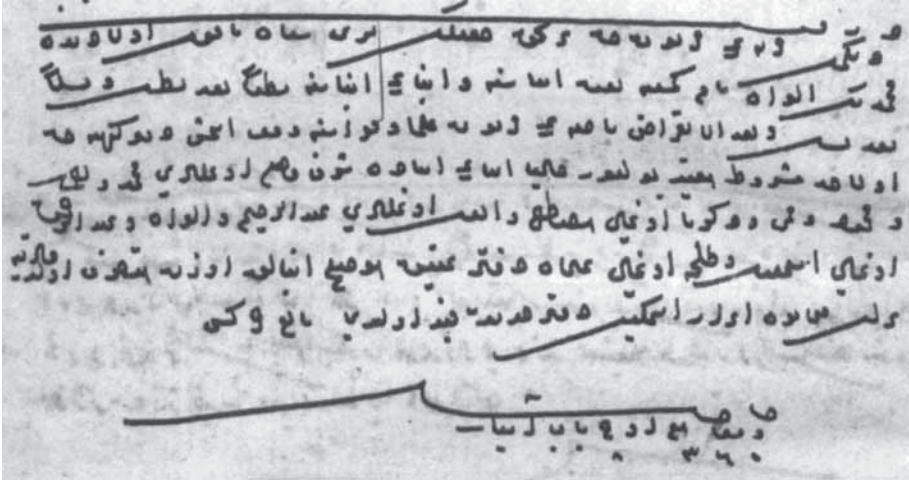

20- TADB. TTD. EV. 578, v. 97a. Der karye-i Ovacık tâbi'-i Çerkeş. Sinan Yakut oğulları Şeyh Musa nâm kimesneye Kurd Çiftliği demekle ma'rûf çiftliği vakf-ı evlâd ittüğü defter-i atikte mestûrdur. Defter-i atik mücebince mutasarrıf olanlardan Kaya fevt olub hissesine birâderi Yahya ve Tatar fevt olub hissesine oğulları Abdi ve Mahmud ve Ramazan ve Ali ve Yakub nâm kimesneler evlâdiyet üzere mutasarrıf olduklarına berât-i humayûn ve suret-i sicil ibrâz olunmağın defter-i cedide kayd olundu. Hâsıl 120.

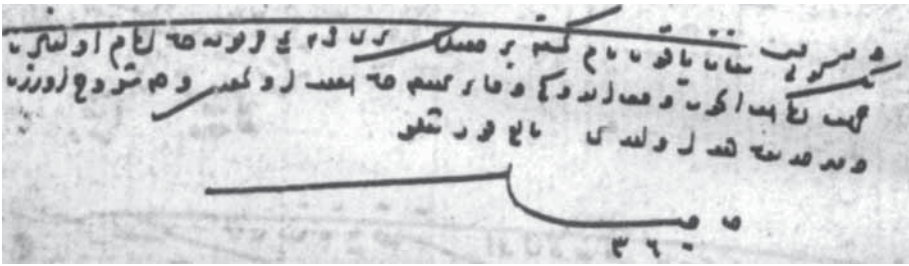

21- TADB. TTD. EV. 578, v. 97a. Der karye-i Dikmen karye-i mezbûrede bir buçuk çiftlik yeri Sinan Yakut evlâdından Mehmed Bey, Elvan nâm kimesneye ba'dehu ebnâsına ve ebnâ-i ebnâsına batnen ba'de batnin ve neslen ba'de neslin ve bade'l-inkiraz nâhiye-i mezbûre ulemâ ve fukarâsına vakfetmiş. Defter-i köhne de evlâda meşrût mukayyed bulunur. Hâliyâ ebnâ-i ebnâdan Şeref Kadı oğulları Mehmed ve Ahmed ve Mahmud ve Memi ve Zekeriyya oğlu Mustafa ve Eyüb oğulları Abdurrahim ve Elvan ve Abdurrahman oğlu İsmail ve Talha oğlu Osman defter-i atik mücebince ebnâlık üzere mutasarrıf olduklarına berât-ı humayûn ibraz etmeğın defter-i cedide kayd olundu. Tâbi'-i Çerkeş. Hâsıl 360.

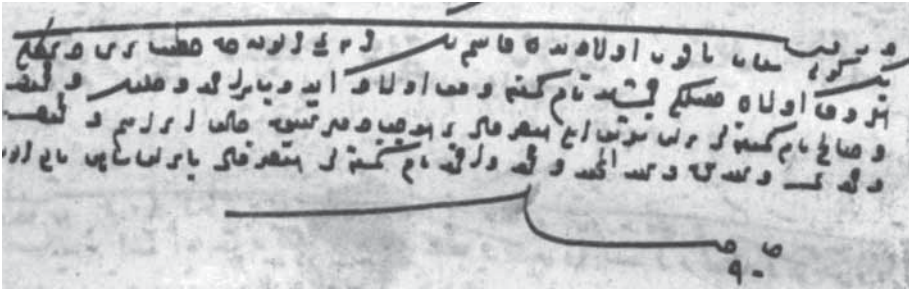

22- TADB. TTD. EV. 578, v. 102a. Der karye-i Beyköy. Sinan Yakut nâm kimesne bir çiftlik yeri karye-i mezbûrede imam olanlara cihet-i imâmet için vakdedüb defâtir-i âtikâda mukayyed olmağın vech-i meşrûh üzre defter-i cedide kayd olundu. Tâbi'-i Kurşunlu. Hâsıl 360.

23- TADB. TTD. EV. 578, v. 102a. Der karye-i Beyköy. Sinan Yakut evlâdından Kasım Bey karye-i mezbûrede Hatib yeri demekle maruf olan çiftliği Cemşid nâm kimesneye vakf-ı evlad edüb Pir Ahmed ve Halil ve Mahmud ve Salih nâm kimesneler berât-i şerif ile mutasarrıflar ber müceb-i defter-i atik. Hâliyâ İbrahim ve Mahmud ve Hamdi ve Abdullah ve Abdulmecid ve Mehmed ve Ahmed nam kimesneler mutasarrıflar bâ berât-i Şâhi. Tâbi'-i mezbûr. Hâsıl 90.

VAKIF BELGELERİ IŞIĞINDA UMUR BEY VE LALA ŞAHİN PAŞA'NIN
MENŞEİ VE OSMANLILAR İLE İTTİFAKI'NA DAİR

24- VGMA., Defter No: 608/23, s. 388, sıra: 334. Yakut Paşa Vakfı (Amasya)

VGMA., 608/23,
388/334 (Devami)

Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılar ile İttifakı'na Dair

Öz ■ Kastamonu'nun ucu olan Bolu'da Umur Bey'in adı ile anılan bir beylik merkezinin var olup olmadığı ve Umur Bey'in kimliği konusu pek çok araştırmacı tarafından ele alınan önemli konular arasında yer almaktadır. Bu konuda muasır Bizans ve doğu kaynakları birbirine yakın bilgiler vermektedir. Ancak verilen bilgilerdeki bazı farklılıklar, modern araştırmacıların da yorumlarıyla olayları işin içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Osman Gazi ve Amourioi ailesinden ilk bahseden Bizanslı tarihçi Pachymeres, Osman Gazi'nin ortaya çıkışını bu aileyle beraber ele alır. Bugüne kadar konuyu araştıranlar, Amourius ile Yavlak Arslan'ın aynı kişiler olduğunu düşünmüşlerdir. Ancak bu çalışmada ortaya konulacak olan yeni belgeler, Lala Şahin Paşa'nın menşei Kayı boyuna dayandırmakla sonuçlanacak olan yanlış anlamayı düzeltmektedir. Umur Bey ile Lala Şahin'i tek soyda birleştiren vakıf belgeleri, ailenin menşei Kıpçaklara ya da bir ihtimal Moğollara bağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osman Gazi, Umur Bey, Lala Şahin Paşa, Emir Cakü, Kiroğlu Süleyman Bey, Bolu, Sakarya Nehri

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), TD. EV. 387.
Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), TD. EV. 453.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. 26.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. 49.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. EV. 547.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. EV. 578.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. EV. 580.
Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (Kuyud-ı Kadime), (TADB), TTD. EV. 583.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA), Defter: 732.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA), Defter: 747.
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, (VGMA), Mücedded Anadolu, Defter: 608/23.

Yayınlanmış Eserler

- Arık, Fedâ Şamil: "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Veba Salgınları", *Ankara Ün. Sosyal Bilimler Ens. Dergisi*, XV/26 (Ankara 1991), s. 27-57.
Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: 2000.
Âşikpaşazâde: *Tevârih*, (Atsız Neşri), İstanbul: Ötüken Yay., 2011.
Danişmend, İ. Hamî: *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul: Sümer Kitabevi Yayınları, 1971.
Emecen, Feridun M.: *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
Genç, Özlem: "Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupası'na Etkileri", *Tarih Okulu*, X (İzmir Mayıs-Ağustos 2011), s. 123-150.
Gürbüz, Adnan: "Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı", (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
Hüseyin Hüsameddin: *Amasya Tarihi*, I ve III, İstanbul: Hikmet Matbaası, 1330.
İbn Batuta: *Seyahatnâme*, I, haz. A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı-Kredi Yayınları, 2000.

- İnalçık, Halil: *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*, İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.
- İnalçık, Halil: “Edirne’nin Fethi (1361)”, *Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara: TTK Yayınevi, 1965.
- Kafesoğlu, İbrahim: *Harzemşahlar Devleti Tarihi*, Ankara: TTK Yayınevi, 2000.
- Köprülü, M. Fuad: *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu*, Ankara: TTK Yayınevi, 1991.
- Köprülü, M. Fuad: “Hârizmşâhlar”, *İA*, V/I (1987), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., s. 264-295.
- Mehmed Neşri: *Cihannüma*, I, Haz. F. R. Unat, M. A. Köymen, Ankara: TTK Yayınevi, 1995.
- Oruç Beğ: *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Atsız, İstanbul: Tercüman Yayınları, tarihsiz.
- Öden, Zerrin Günel: “Umuroğulları Hakkında Bazı Görüşler”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, II*, (Ankara 12-16 Eylül 1994), s. 589-94.
- Özcan, Abdülkadir: “Lala Şahin Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (DİA)*, 37, 2009, s. 77-78.
- Pachymeres, Georges: *Bizanslı Gözüyle Türkler*, çev. İlcan Bihter Barlas, İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Şihabeddin el-Ömerî: *Mesâlikü'l-Ebsâr fi Memâlikü'l-Emsâr*, haz. Kamil Süleyman el-Cübûrî, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiye, 2010. Krş için. Şihabeddin el-Ömerî: *Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım, Mesâlikü'l-Ebsâr*, çev. D. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları, 2014.
- Taş, Kenan Ziya: “Kuzeybatı Anadolu’da Az Bilinen Bir Beylik: Umuroğulları”, *XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, II*, (Ankara: 12-16 Eylül 1994), s. 595-603.
- Taş, Kenan Ziya: “Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı”, (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Togan, Zeki Velidi: *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Enderun Kitabevi, 1981.
- Turan, Osman: *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1998.
- Turgut, Vedat: “XVI. Yüzyılın Sonlarında Kocaeli Sancağı’nda Demografik ve İktisadi Vaziyet”, *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, I. Uluslararası Gazi Akçakoca Sempozyumu Bildirileri* 2013, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s. 315-416.

- Turgut, Vedat: *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy. Bilecik ve Çevresi)*, Bilecik: Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Uçar, Fuat: *Osmanlı Döneminde Bolu'da Paşa Vakıfları*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Usta, Aydın: "Moğol İstilasası Dönemi'ne Kadar Kıpçaklar ve Harzemşahlar Devleti", *Türkler*, C. 4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 1421-1430.
- Witteck, Paul: *Menteşe Beyliği*, çev. O. Ş. Gökyay, Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Yavuz, Kemal ve Saraç, M. A. Yekta: *Âşıkpaşazâde Osmanoğulları'nın Tarihi*, İstanbul: Koç Kültür Sanat Yayıncılık, 2003.
- Yinanç, M. Halil: "Anadolu Selçukiler Tarihine Ait Bazı Kaynaklar", *III. Türk Tarih Kongresi Zabıtları*, Ankara: TTK Yayınları 1940, s. 91-98.
- Yücel, Yaşar: *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, XIII-XV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi, Çobanoğulları Beyliği-Candaroğulları Beyliği*, Ankara: TTK Yayınları, 1988.
- Zachariadou, Elizabeth: "Pachymeres on the "Amourioi" of Kastamonu", *Byzantine and Modern Grek Studies*, 3, Oxford: 1977, s. 57-70. Krş için. Zachariadou, Elizabeth: "Pachymeres'e Göre Kastamonu'da "Amouroi" Ailesi", çev. Zerrin Günel Öden, *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XVI, İzmir: 2001, s. 225-237.